

ANA BABANIN ENGELLİ ÇOCUĞA KARŞI EĞİTİM VE BAKIM YÜKÜMLÜLÜĞÜ: TÜRK MEDENİ KANUNU HÜKÜMLERİ ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

*Parents' Duty of Education and Maintenance towards the Disabled Child:
An Examination within the Framework of Turkish Civil Code Provisions*

Esma KIRAÇ ADIR*

Özet

Türk Medeni Kanunu'na göre ana ve baba çocuğu yetiştirmek ve ona, yetenek ve eğilimlerine uygun genel ve mesleki eğitim sağlamakla yükümlüdür. Diğer taraftan çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderleri karşılama yükümlülüğü de ana babaya aittir. Ana babanın bu bakım yükümlülüğü kural olarak çocuk ergin oluncaya dek devam eder. Ancak bu noktada çocuğun eğitimi hala sürmekte ise, somut olayın koşullarına göre beklenebilir olduğu ölçüde ana ve baba bakım yükümlülüğü altında olmaya devam edecektir. Bu prensipler şüphesiz engelli çocuklar için de geçerlidir. Bununla beraber engelli çocukların özel gereksinimleri, gerek ana babanın eğitim gerekse bakım yükümlülüğü üzerinde etkili olacaktır. Ebeveyn çocuğa uygun bir eğitim sağlamak için onun engelliliğini hesaba katmalıdır. Diğer taraftan engelli çocuğun özel gereksinimleri, ana babanın bakım yükümlülüğünün kapsam, içerik ve sınırlarını da belirleyecektir.

Bu çalışmanın amacı ana babanın eğitim ve bakım yükümlülüğünü, engelli çocuklar özelinde ele almaktır. Çalışmanın odak noktası evvela, çocuğun engelliliğinin ana babanın eğitim ve bakım yükümlülüğü üzerinde hangi etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktır. Öte yandan ana babanın engelli çocuğa karşı bakım yükümlülüğü onun ergin olmasıyla beraber kural olarak sona erecektir. Oysa ergin engelli çocuğun gereksinimleri bu noktadan sonra da devam edecektir. Türk Medeni Kanunu'nda ergin engelli çocuğa karşı ebeveynin bakım yükümlülüğünü düzenleyen özel bir hüküm de bulunmamaktadır. Bu nedenle Türk Medeni Kanunu'nda yer alan diğer imkanlara başvurmak gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmanın devamında eğitim nafakası (TMK m. 328/II) ve yardım nafakası (TMK m. 364), engelli çocuk özelinde incelenecek ve eğitimi devam eden veya engelli çocuğa terekeden uygun bir ödeme yapılmasını düzenleyen TMK m. 674/II üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Engelli Çocuk, Eğitim Yükümlülüğü, Bakım Yükümlülüğü, Eğitim Nafakası, Yardım Nafakası, Uygun Ödeme

Abstract

According to Turkish Civil Code, parents must raise the child's and provide for the child a general and vocational education appropriate to her/his abilities and inclinations. On the other hand, parents must provide for the child's maintenance, including the costs of caring, education and measures

➤ Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.

➤ Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 05.08.2025

➤ Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 30.10.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye, esma.kirac@asbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7352-7055>



taken for his or her protection. Parents' duty of maintenance lasts in principle until the child attains the age of majority. However if at that point the child's education is continuing, parents must pay for his or her maintenance, to the extend conscionable in the overall circumstances. These principles are undoubtedly applicable to disabled children as well. However the special needs of disabled children will have an impact on parents' duty of education and maintenance. Parents should take the child's disability into account in order to provide an suitable education. On the other hand, the special needs of disabled child will also determine the scope, content and boundaries of parents' duty of maintenance.

The aim of this study is to examine the parents' duty of education and maintenance, specifically for disabled children. The focus of study is, primarily, to show which impacts the child's disability has on the parents' duty of education and maintenance. On the other hand, parents' duty of maintenance lasts in principle until the child attains the age of majority. However the special needs of disabled child will exist after this point. There is no specific provision in the Turkish Civil Code regulating the parents' duty of maintenance for major disabled child. Therefore it is necessary to resort to other means existing in the Turkish Civil Code. In this context, respectively, education alimony (Art. 328/II) and duty of assistance (Art. 364) will be examined specifically for disabled child and (Art. 674/II, regulates the granting appropriate advance payment for the children still in education or with disability from the inheritance, will be analysed.

Keywords: Disabled Child, Duty of Education, Duty of Maintenance, Education Alimony, Duty of Assistance, Advance Payment

GİRİŞ

Her çocuk, eğitim almaları ve bakılmaları yönünde talep hakkına sahiptir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin¹ 28. maddesi çocuğun eğitim hakkını tanımakta ve taraf devletlerin bu konuda alacağı önlemlerin genel çerçevesini çizmektedir. Sözleşmenin 7 ve 18. maddeleri ise çocuğun bakılmasına ve yetiştirilmesine ilişkindir. Bu kapsamda sözleşmenin 7. maddesi çocuğun mümkün olduğu ölçüde ana ve babası tarafından bakılma hakkına sahip olduğunu ifade ederken, sözleşmenin 18. maddesi taraf devletlerin, çocuğun yetiştirilmesi ve gelişiminin sağlanması hususlarında ana ve babanın birlikte sorumluluk taşıması ilkesinin temini için her türlü çabayı göstermelerini öngörmektedir. Anayasa'nın 42. maddesi, "kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz" demek suretiyle eğitim hakkını güvence altına alırken, 41. maddesinin üçüncü fıkrası ile de "Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir" demek suretiyle çocuğun bakımını güvence altına almaktadır.

Özel hukuk perspektifinden incelendiğinde uluslararası sözleşmeler ve Anayasa ile teminat altına alınan çocuğun eğitiminin ve bakımının sağlanması, evvela ana ve babaya yüklenen bir görev olarak Türk Medeni Kanunu hükümlerinde kendine yer edinmiştir. Gerçekten de Türk Medeni Kanunu'nun 340. maddesi, ana babanın olanakları ölçüsünde çocuğu yetiştirmesini ve ona uygun genel ve mesleki eğitim sağlamasını öngörmüştür. Çocuğun yetiştirilmesi ve ona uygun

¹ Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, BM genel kurulu tarafından 20.11.1989 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye'de bu sözleşme 14.09.1990 tarihinde imzalanmış ve 09.12.1994 tarih ve 4058 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunmuştur. Sözleşme Türkiye bakımından 04.05.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bkz. RG (T. 27.01.1995, S. 22184), <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> ET (10.06.2025).

bir eğitim sağlanması, ana babanın hem hakkı hem de yükümlülüğüdür². Bu prensiplerle de uygun biçimde ana babanın çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılama yükümlülüğü Türk Medeni Kanunu'nun 327 ve devamı maddelerinde hükme bağlanmıştır. Buna göre çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli olan giderlerin, yani çocuğun bakımının, ana baba tarafından karşılanması esastır(TMK m. 327/I). Görüldüğü üzere, Türk Medeni Kanunu bir yandan çocukların bakım ve eğitim haklarını düzenlerken diğer yandan ana babanın bu alandaki yükümlülüklerini kurala bağlamaktadır.

Çalışmamızda özellikle ele almakta olduğumuz engelli çocuklar da hiç şüphesiz zikredilen eğitim ve bakım haklarına sahiptir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 23. maddesi, taraf devletlerin engelli çocukların toplumdaki saygınlığı, topluma etkin surette katılımı, özel gereksinimlerine uygun bakımı ile genel ve mesleki eğitimi için uygun önlemleri alma, bu konuda gerekli destekte bulunma ve uluslararası alanda bilgi alışverişini sürdürmelerini öngörmektedir³.

Uluslararası metinler ve Anayasa ile güvence altına alınan bu hakları ve bu kapsamda sunulan imkanları, ana baba çocuğa temin etmekle yükümlüdür. Ana baba engelli çocuğunu yetiştirme, ona yetenek ve eğilimlerine uygun eğitim verme ve onun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderleri karşılama yükümlülüğü altındadır.

² Kurt Affolter-Fringeli ve Urs Vogel, in Heins Hausheer ve Hans Peter Walter (Hrsg), *BK – Berner Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Die elterliche Sorge/der Kindesschutz, Art. 296-317 ZGB – das Kindesvermögen, Art. 318-327 ZGB, Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a-327c ZGB* (Stämpfli Verlag AG 2016) Art. 302 ZGB para 4; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Aile Hukuku* (25. Baskı, Beta 2024) 420.

³ Konumuzla ilgili olması sebebiyle ilgili madde metninin aktarılması uygun görülmüştür:
“1. Taraf devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.
2. Taraf devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babasının veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.
3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin ikinci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.
4. Taraf devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukları koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve taraf devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır”. Bkz. <https://www.unicef.org/turkiye/cocuk-haklarına-dair-sözleşme#:~:text=Madde%2023,yaşama%20sahip%20olmalarını%20kabul%20ederler.ET> (10.09.2025).



Engelli bireylerde eğitim ve bakımın önemi tartışmasızdır. Engellilik, bireyi hem fiziksel veya zihinsel hem de sosyal açıdan etkileyen çok yönlü bir olgudur. Elde edilen güncel verilere göre dünya nüfusunun tahmini %16'sı bir tür engellilik hali yaşamaktadır⁴. Engelli bireyler özel gereksinimlere sahiptir ve her modern hukuk sistemi, engellilerin bu gereksinimlerini karşılamak için en uygun ve adil çözümü sunmalı ve böylelikle onların toplumsal yaşama engelli olmayan bireylerle eşit şekilde katılmasını mümkün olduğu ölçüde sağlamalıdır. Bu çerçevede ana babanın TMK m. 340 kapsamındaki çocuğu yetiştirme ve ona uygun eğitim sağlama yükümlülüğü ve TMK m. 327 ve devamı hükümler uyarınca çocuğun eğitim ve bakım giderlerini karşılama yükümlülüğü, şüphesiz engelli çocuklar için de geçerli olacaktır. Bununla beraber zikredilen hükümler genel kaideler olup engelli çocukların içinde bulundukları özel koşulları nazara alan kapsamlı herhangi bir hususiyet içermemektedir. Oysa engelli çocuklar, farklı biçimlerde özel gereksinimlere sahip bireylerdir. Onların bu özel gereksinimleri hiç şüphesiz alacakları eğitimi ve talep hakkına sahip oldukları bakımı şekillendirecektir. Başka bir ifadeyle çocuğun içinde bulunduğu koşullar ve gereksinimler ana babanın bakım ve eğitim yükümlülüğünün kapsam ve sınırlarının tayininde belirleyici bir unsur olarak rol oynayacaktır. Açıklanan bu nedenlerle ana babanın engelli çocuğa karşı eğitim ve bakım yükümlülüğünün incelenmesi, bu yükümlülüğün kapsamı ve sınırlarının belirlenmesi ve özellikle Türk Medeni Kanunu'nun ilgili hükümlerinin engelli çocuklar açısından ne şekilde yorumlanması gerektiğinin tespiti özel bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada, Türk Medeni Kanunu'nun çocuğun eğitim ve bakımına ilişkin hükümleri, İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) hükümleri ve İsviçre öğretisindeki görüşler de nazara alınarak, engelli çocuklar özelinde ele alınacaktır. Bu yapılırken mevcut hükümlerin nasıl yorumlanması gerektiği, yeterli olup olmadığı, kapsamı ve sınırları tespit edilecektir. Amacımız, engelli çocukların eğitim ve bakımlarına ilişkin ana babanın yükümlülüklerini ve bu kapsamda Türk Medeni Kanunu'nun sunduğu imkanları değerlendirmek olduğundan, konular incelenirken özellikle engelli çocuklar açısından önem arz eden noktalar üzerinde durulacak ve hususiyet arz etmeyen meselelere yalnızca gerekli olduğu ölçüde yer verilecektir. Ayrıca çalışmanın kapsamı, ana babanın yükümlülüklerini incelemek ile sınırlı olduğu için devletin alabileceği önlemler üzerinde durulmayacaktır.

I. ENGELLİLİK KAVRAMI

“Engellilik”⁵, üzerinde uzlaşılmış bir tanımın bulunmadığı çok yönlü ve multidisipliner bir kavramdır. Engellilik kavramı, ele alındığı alana ve benimsenen

⁴ https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1 ET (01.07.2025).

⁵ Terimsel açıdan bakıldığında “engelli” veya “engellilik” kavramının genel olarak tercih edildiği görülmektedir. Bununla beraber, artık terk edilmek istenen “sakat” veya “özürlü” ibarelerine de kimi zaman rastlamak mümkündür. Türk Medeni Kanunu'nda, 25.04.2013 tarihli ve 6462 sayılı

yaklaşım tarzına göre farklı biçimlerde açıklanabilir. Bu kavramın, bugüne dek⁶ başlıca iki anlayış ekseninde açıklandığı söylenebilir. Bunlar medikal/tıbbi yaklaşım ve sosyal yaklaşımdır⁷. Medikal/tıbbi yaklaşım bireyin engelli oluşunu, onun içinde bulunduğu patolojik soruna (dar anlamdaki fiziki veya zihinsel engeline) odaklanarak incelemeye çalışmaktadır. Bu anlayışa göre engellilik hali tedavi edilmesi gereken bir eksiklik ya da hastalığı ifade eder. Tıbbi yaklaşım, engellilerin karşılaştığı problemlerin çözümü hususunda, engelli kimsenin tedavi edilmesi veya rehabilitasyonunu amaç edinir⁸. Bu yaklaşım, engellilerin özellikle sosyal güvenlik alanında kendilerine olumlu etkide bulunacak birçok hak elde etmesine hizmet ederse de sadece bu anlayışa odaklanmak dar bir bakış açısına takılı kalmak anlamına gelir. Zira bir kimsede mevcut olan fiziki veya zihinsel bozuklukların tedavisi her zaman ve her koşulda mümkün olmayacağı gibi bireyler tedavi edilmeyen hastalık ve eksikliklerine (dar anlamda engellerine) rağmen, uygun şartlar sağlandığında toplumsal yaşama oldukça etkin biçimde katılabilmektedir⁹.

kanun ile yapılan değişiklik sonrası, başlangıçta kullanılan “sakat” ve “özürlü” ibarelerinden isabetli biçimde vazgeçilmiş ve bunun yerine “engelli” kavramı benimsenmiştir. Bu değişikliğin sebebi ilgili kanunun genel gerekçesinde ifade edildiği üzere, sakat veya özürlü kavramlarının negatif bir etkisinin olması ve “engelli” kavramını tercih eden BM Engelli Haklarına Dair Sözleşme ile bir uyum yakalanmasının arzu edilmesidir. Aynı zamanda “engelli” kavramının benimsenmesi, bu alanda artık sosyal yaklaşımı takip eden bir anlayışın etkin olmaya başladığının da göstergesidir. İlgili kanun için bkz. 25.04.2013 tarih ve 6462 sayılı “Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG (T. 03.05.2013, S. 28636), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503-1.htm>. ET (01.07.2025). Kanun’un genel gerekçesi için bkz. https://www.lexpera.com.tr/ayrintilar/gerekce?_ReturnUrl=/resmi-gazete/metin/kanun-ve-kanun-hukmunde-kararnamelerde-yer-alan-engelli-bireylere-yonelik-ibarelerin-degistirilmesi-3/gerekce?MajorVersion=1. ET (01.07.2025). Benzer yöndeki değerlendirmeler için bkz. Michael Oliver ve Colin Barnes, *Disabled People and Social Policy: From Exclusion to Inclusion* (Addison Wesley Longman Limited 1998) 14.

⁶ İlk zamanlardan itibaren engelliliğe toplumlarca olumsuz bir anlam atfedilmiştir. Bu anlayış engellilerin başlarda toplumdaki dışlanması gerektiği yargısının kabulüne yol açmıştır. Aydınlanma çağı ile beraber engellilere karşı tutum belli ölçüde olumlu yönde evrilmeye başlamış ve mümkün olanlar bakımından engellilerin tedavisi için çaba sarfedilmiştir. 1960’lı yıllardan sonra ise engelli hakları savunulmaya başlamıştır. Engelliliğin tarihsel süreçte geçirdiği aşamalar hakkında açıklamalar için bkz. Resa Aydın, “Engellilik Araştırmaları ve Değişen Paradigmalar” Başak Baysal, Mustafa Keskin, Hande Heper ve Gizem Arslan (Eds), *Engelli Hakları I-II 2023-2024 Akademik Yılı Konferansları* (On İki Levha Yayıncılık 2025) 1 vd.

⁷ Alan S Gutterman, “Definitions and Models of Disability” (2023) SSRN 1,6; Seda Ünlü, Aşlıhan Bağcıvan ve Bülent Kara, “Geçmişten Günümüze Türk Kültüründe Engelli Anlamlandırılmaları” (2022) 6(1) Milli Kültür Araştırmaları Dergisi 96, 99. Engellilik kavramını açıklayan anlayışlar bunlarla sınırlı değildir. Anılan bu iki yaklaşıma ilave olarak kökleri geçmişe dayanan “ahlaki model” de zikredilebilir ki bu anlayışa göre engellilik hali bir günahın sonucunu ifade eder. Açıklamalar için bkz. Deborah Kaplan, “The Definition of Disability: Perspective of the Disability Community” (2000) (3) J. Health Care R. & Pol’y 352, 352.

⁸ Gutterman (n 7) 6; Kaplan (n 7) 352; Ünlü, Bağcıvan ve Kara (n 7) 99.

⁹ Kaplan (n 7) 355. Zira çoğu engellilik hali bir hastalık teşkil etmez. Bkz. Gutterman (n 7) 6.



Engellilik kavramını açıklayan diğer bakış açısı sosyal yaklaşımdır. Gerçekten de değişen ve gelişen anlayışlar engellilik kavramını artık sosyal bir bakış açısıyla ele almakta ve çözüm arayışlarını da bu alan dahilinde gerçekleştirmektedir. Buna göre engellilik olgusu, bünyesinde yalnızca biyolojik yapıyı değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve toplumsal detayları da barındıran daha geniş bir kavramdır¹⁰. Yıllardır her toplumca tecrübe edilen ve edilecek olan engellilik olgusu, gerek çevrenin gerekse sistemlerin yapılandırılmasında ne denli bilinir ve kabul edilir olursa, engelliliğe bağlı dezavantajlı birçok sonuç da ortadan kalkabilir¹¹. Görüldüğü üzere sosyal yaklaşım engelliliği, kişinin içinde bulunduğu patolojik durumdan ziyade, kişinin sahip olduğu fiziksel, zihinsel veya duysal bozuklukla yaşamasını zorlaştıran ve böylelikle kişiyi sosyal hayatın dışına iten çevresel ve toplumsal kısıtlamalara odaklanarak açıklamaya çalışır¹². Buna bağlı olarak sosyal yaklaşımda amaç, tıbbi yaklaşımın aksine tedavi veya rehabilitasyon değil, kişinin topluma diğer bireylerle eşit biçimde katılmasını sağlayan her türlü hukuki ve finansal düzenlemeleri kabul ederek uygun çözüm bulmaktır¹³. Özetle tıbbi yaklaşım kişideki dar anlamdaki engele (fiziksel, zihinsel veya duysal bozukluk) odaklanır, buna karşın sosyal yaklaşım, kişide var olan dar anlamdaki engel ile engelli olma halini birbirinden ayırır. Bu anlamda bir engele sahip olan bireyi toplumsal koşullar engelli bir birey haline getirebilir¹⁴. Son zamanlarda ağırlık kazanan sosyal yaklaşım¹⁵, engellilik olgusunun bilimsel açıdan daha geniş bir alanda ele alınmasını sağlamakta ve özellikle insan hakları temelinde inceleme ve araştırmaların yapılmasına hizmet etmektedir¹⁶. Belirtmek gerekir ki sosyal yaklaşımın gelişimi, tıbbi modelin ve dar anlamdaki engel kavramının reddedildiği anlamına gelmez¹⁷. Bununla beraber bu anlayış, engelliliği sadece bireye odaklayan ve olası problemleri adeta yalnızca onun omuzlarına yükleyen tutumun değişimine imkan vermektedir.

Yapılmış bazı tanımlara bakmak gerekirse Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde engelli kimse, "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal veya sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri çeken kimse" olarak tanımlanmaktadır¹⁸. Başka bir tanıma ise 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da rastlanmaktadır. Kanun'un "tanımlar" başlığını taşıyan

¹⁰ Ünlü, Bağcıvan ve Kara (n 7) 99.

¹¹ Kaplan (n 7) 355.

¹² Oliver ve Barnes (n 5) 70.

¹³ Gutterman (n 7) 7.

¹⁴ Oliver ve Barnes (n 5) 70. Açıklamalar için bkz. Gutterman (n 7) 7.

¹⁵ Sosyal yaklaşımda, bir kimsenin bedeninden ziyade toplumsal koşullar tarafından engellendiği kabul edilir. Bkz. Gutterman (n 7) 3.

¹⁶ Aydın (n 6) 7.

¹⁷ Oliver ve Barnes (n 5) 70.

¹⁸ [https://sozluk.gov.tr/ET\(01.07.2025\)](https://sozluk.gov.tr/ET(01.07.2025)).

ikinci maddesinin c bendine göre engelli “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmıştır¹⁹. “Erişkinler için Engellilik Değerlendirilmesi Hakkında Yönetmelik” de aynı tanıımı içermektedir²⁰.

Uluslararası alandaki tanımlara bakıldığında Türkiye’nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme’ye göre engelli birey, “karşılıklı etkileşimdeki çeşitli kısıtlamalar sebebiyle toplum hayatına diğer bireylerle eşit biçimde katılımı engelleyebilecek olan, uzun süreli bedensel, zihinsel, ruhsal veya duysal bozukluğa sahip insanlar”dır²¹. Dünya Sağlık Örgütü de engelliliği, vücut yapı veya işlevindeki bozukluklar; faaliyet sınırlamaları ve toplumsal hayata katılım kısıtlılıkları bakımından şemsiye bir kavram olarak görmektedir. Buna göre engellilik, sağlık sorunu bulunan bir bireyin, kişisel ve çevresel koşulları ile etkileşiminin olumsuz yönlerini ifade eder²².

Görüldüğü gibi “engellilik” kavramı üzerinde uzlaşılmış bir tanım mevcut değildir²³. Bununla beraber BM Engelli Haklarına Dair Sözleşme’nin içerdiği tanımları, çalışmamız açısından da benimsemek mümkündür. Zira engellilik kavramı ne tek başına bir fizyolojik bozulmayı ne de tamamen sosyal açıdan maruz bırakılan kısıtlamayı ifade eder. BM Engelli Haklarına Dair Sözleşme, hem bireyde mevcut olan dar anlamda engel durumunu, hem de engelliliğin oluşmasında toplumsal hayat koşullarının rolünü vurgulamaktadır. Başka bir ifadeyle bu tanımda, hem tıbbi hem de sosyal yaklaşımın izleri bulunmaktadır.

II. TÜRK MEDENİ KANUNU UYARINCA ANA BABANIN ENGELLİ ÇOCUĞA KARŞI EĞİTİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Türk Medeni Kanunu’nun 340. maddesi “eğitim” başlığını taşımakta olup ana ve babanın çocuğa karşı eğitim yükümlülüğünü iki fıkra halinde düzenlemektedir. Buna göre “(1) Ana ve baba, çocuğu olanaklarına göre eğitirler ve onun bedensel,

¹⁹ 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun, RG (T 07.07.2005, S. 25868), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> ET (01.07.2025).

²⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=31275&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> ET (01.07.2025).

²¹ <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> ET (01.07.2025). Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme BM Genel Kurulu tarafından 13.12.2006 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 30.03.2007 tarihinde imzalamıştır. Sözleşmenin onaylanması, 03.12.2008 tarihli ve 5825 sayılı kanun ile uygun bulunmuştur. Sözleşme Türkiye bakımından 28.10.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bkz. RG (T. 14.07.2009, S. 27288), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm> ET (01.07.2025).

²² <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42407/9241545429.pdf?sequence=1> ET (01.07.2025).

²³ Bir başka tanıma göre engellilik “kişi ile çevresi arasındaki kesişimin bir ürünü olarak biyolojik, sosyal, kültürel, politik, hukuki ve ekonomik yönleri sahip biricik bireysel bir deneyim”dir. Bkz. İlknur Meşe, “Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?” (2014) (33) Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 79, 90.



zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişimini sağlar ve korurlar. (2) Ana ve baba çocuğa, özellikle bedensel ve zihinsel engelli olanlara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek ölçüde, genel ve mesleki bir eğitim sağlarlar”. Çocuğun eğitimini düzenleyen bu hüküm, hem çocuğun yetiştirilmesi ve terbiye edilmesi hem de onun öğreniminin temin edilmesi yükümlülüğünü kapsar²⁴.

A. Çocuğun Yetiştirilmesi

Maddenin ilk fıkrası ana babaya çocuğu olanaklarına göre eğitme ve onun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişimini sağlama ve koruma yükümlülüğü yüklemiştir. Bu fıkra ile güdülen amaç, çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini desteklemek, onun kişiliğinin dengeli biçimde gelişmesini ve böylelikle bağımsız bir birey olarak topluma entegre olabildiğini sağlamaktır²⁵. Bu noktada hem ana ve babanın koşulları hem de çocuğun kabiliyet ve eğilimleri dikkate alınmalıdır²⁶. Anılan bu unsurlar her ne kadar ikinci fıkradaki genel ve mesleki eğitim için zikredilmiş olsa da, aynı ölçütlerin bu fıkra kapsamındaki çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesi sürecinde de belirleyici olduğu kabul edilmelidir²⁷. Çocuğun yetenek ve eğilimleri ile ana babanın içinde bulunduğu koşullar, hem çocuğa verilecek eğitimin kapsamı ve sınırlarının belirlenmesi hem de ana babanın bu konuda göstermesi gereken özenin derecesinin tayininde etkilidir²⁸.

Fiziki gelişimin kapsamına çocuğun beslenmesi, giyinmesi, sağlığı ve barınmasına özen gösterilmesi dahildir. Ana baba hem çocuğun fiziki gelişimine ihtimam göstermeli, bu konuda gerekli önlemleri almalı hem de onun, temel ihtiyaçlarını ileride bağımsız biçimde giderebilecek şekilde yetişmesine çalışmalıdır²⁹. Zira çocuğa yaşamsal becerilerin kazandırılması da çocuğun yetiştirilmesinin kapsamına dahildir³⁰. Özellikle engelli çocuklarda, onun ileride mümkün olabildiğince bağımsız bir birey olmasına hizmet eden önlemlerin alınması son derece önemlidir.

Çocuğun zihinsel gelişimini sağlamak ve korumak da çocuğun yetiştirilmesi ve eğitiminin bir parçasıdır. Ana ve baba, çocuğun zihinsel gelişimini koruyacak ve geliştirecek bir eğitim modeli tercih etmelidir. Bu açıdan çocuğun yetenekleri-

²⁴ Akıntürk ve Ateş (n 2) 421.

²⁵ Hükümün İsviçre Medeni Kanunu’ndaki karşılığı (ZGB) Art. 302’dir. Açıklamalar için bkz. Ingeborg Schwenzer ve Michelle Cottier, in Thomas Geiser ve Christiana Fountoulakis (Hrsg), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I, Art. 1-450 ZGB* (6. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag 2018) Art. 302 ZGB para 7.

²⁶ Peter Breitschmid, in Ruth Arnet, Peter Breitschmid ve Alexandra Jungo (Hrsg.), *CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht Art. 1-456 ZGB- Partnerschaftsgesetz* (4. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2023) Art. 302 ZGB para 1.

²⁷ Schwenzer ve Cottier, Art. 302 ZGB (n 25) para 2.

²⁸ Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku – Çocukların Hakları ve Korunması* (9. Baskı, Pegem 2024). 243.

²⁹ Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 15; Schwenzer ve Cottier, Art. 302 ZGB (n 25) para 4.

³⁰ Mehmet Erdem ve Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku* (2. Baskı, Seçkin 2024). 460.

ne ve eğilimlerine uygun yetiştirilmesi, onun zihinsel gelişiminin bir gereğidir³¹. Ana ve baba, çocuğun zihinsel gelişimini olumsuz yönde etkileyecek unsurlara karşı gerekli önlemleri almalıdır. Örneğin ana ve baba, yeni teknolojiler karşısında çocuğun internet ortamında yaşı ve gelişimine uygun içeriklere erişmesi yönünde çaba sarf etmelidir. Ayrıca, çocuğa sosyal ve iletişimsel beceriler kazandırmak ve çocuk yetişkin olduğunda ona toplumsal hayata katılmasına imkan verecek bir eğitim sağlamak, ana babanın yükümlülüğünün kapsamındadır³². Özellikle engeline bağlı olarak toplum hayatına diğer bireylerle eşit katılmak hususunda sınırlamalar yaşayan çocukların ebeveynleri, onların özellikle iletişimsel becerilerinin gelişmesi için daha fazla çaba sarf etmelidir. Bu bakımdan engelli çocukları kaynaştırma veya sosyalleştirmeye hizmet eden program ve etkinliklere çocukla beraber katılmak, ana babanın yükümlülüğünün kapsamına dahildir.

Ana ve baba çocuğu yetiştirirken, onun ruhsal, ahlaki ve toplumsal açıdan gelişmesi ve korunmasını da sağlamalıdır. Bu kapsamda çocuğa, genel kabul görmüş ahlaki ve toplumsal değerler ile iyi ve doğru davranmanın gerekleri aşılanmalıdır³³.

Ana baba çocuğun eğitiminde kural olarak serbesttir. Riayet edilmesi gereken hukuki sınırlamalar bir yana bırakılacak olursa, ana baba çocuğun eğitiminde izleyecekleri yolu ve takip edecekleri modeli serbestçe tayin edebilir. Elbette çocuğun üstün yararı, bu serbestinin sınırını teşkil etmektedir³⁴. Bu açıdan, çocuğun yetiştirilmesi ve eğitimi sürecinde hiyerarşik bir düzenden ziyade, mümkün olduğu ölçüde karşılıklı görüş alışverişi ve anlayışın hakim olduğu bir yöntem izlenmelidir³⁵.

B. Uygun Genel ve Mesleki Eğitimin Sağlanması

Türk Medeni Kanunu'nun 340. maddesinin ikinci fıkrasına göre "Ana ve baba çocuğa, özellikle bedensel ve zihinsel engelli olanlara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek ölçüde, genel ve mesleki bir eğitim sağlarlar". Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 24. maddesine göre, "Taraf devletler engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlar". Anayasa da 42. maddesiyle herkesin eğitim hakkına sahip olduğunu vurgulamakta ve 61. maddesi ile de "Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır" demek suretiyle engellilerin haklarını güvence altına almak için gerekli önlemlerin alınmasını öngörmektedir. Ana baba-

³¹ Schwenzer ve Cottier, Art. 302 ZGB (n 25) para 5.

³² Affoltel-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 19.

³³ Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi, Çocuk Hukuku (On İki Levha 2019). 295.

³⁴ Luca Maranta, in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (Hrsg), ZGB Art. 302, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK-Orell Füssli Kommentar (4. aktualisierte Auflage, Orell Füssli Verlag AG 2021) Art. 302 ZGB para 1.

³⁵ Breitschmid, Art. 302 ZGB (n 26) para 2.



nın engelli çocuğa uygun bir genel ve mesleki eğitim sağlama ödevi ise, TMK m. 340/II ile bir özel hukuk yükümlülüğü olarak zikredilmiştir. Çocuğun genel eğitiminden esas olarak, çocuğun ilk ve orta öğrenimine devam etmesi anlaşılmaktadır³⁶. Ana baba olanakları uyarınca, çocuğun anılan bu zorunlu eğitimleri almasını sağladığında yükümlülüğünü yerine getirmiş olur. Ancak genel eğitim yalnızca bununla sınırlı değildir. Çocuğun sosyal, kültürel veya sportif yönlerini geliştirecek eğitimler almasının da bu kapsamda olduğu kabul edilmektedir³⁷. Diğer taraftan, çocuğa yetenek ve eğilimlerine uygun bir mesleki eğitimin sağlanması da yükümlülüğün kapsamına dahildir. Mesleki eğitim, çocuğun bir meslek öğrenmesi ve ekonomik bir faaliyette bulunması amacını taşıyan her türlü eğitim biçimini ifade eder³⁸. Mesleki eğitim belirlenirken ana babanın koşulları ile çocuğun yetenek ve eğilimleri dikkate alınmalıdır. Yetenek ve eğilimlerin uygun eğitim planına etkisi, bir yandan çocuğun daha iyi olduğu alanların tespitinde, diğer taraftan onun zayıf ve yetersiz olabileceği konuların fark ve kabul edilerek hesaba katılmasında kendini gösterir³⁹. Bu son husus özellikle engelli çocuklar açısından önem taşır. Zira çocuğun engellilik hali ve buna bağlı dezavantaj yaşayacağı alanlar, mesleki eğitim planlamasında göz önünde bulundurulmalıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun 340. maddesinin ikinci fıkrası, ana babanın çocuğa genel ve mesleki eğitim sağlama yükümlülüğünü düzenlerken, bedensel veya zihinsel engelli çocuklara özel bir vurgu yapmaktadır. Buradan elde edilebilecek en temel sonuç, engelli çocukların engelli olmayan çocuklarla eşit biçimde, kendi yetenek ve eğilimlerine uygun genel ve mesleki eğitim talep haklarına sahip olduğudur⁴⁰. TMK m. 340/II, özellikle bedensel ve zihinsel engelli çocukları zikrederken, esasında uluslararası sözleşmeler ve Anayasa ile güvence altına alınan eğitim hakkının engelli çocuğa uygun biçimde sağlanması için ana babaya yükümlülük atfederek, onların bu konuda gerekli adımları atması ve lazım gelen önlemleri alması için yasal bir motivasyon oluşturmaya amaçlamaktadır. O halde engelli çocuklar uygun bir genel ve mesleki eğitim talep hakkına sahip olup bu eğitimin çocuğa temin edilmesinde ana ve baba öncelikli olarak yükümlüdür. Diğer taraftan devlet de, engelli çocukların hayatlarını, bu kapsamda eğitim hayatlarını da, koruyacak ve geliştirecek her türlü önlemi alma yükümlülüğü altındadır⁴¹.

³⁶ Schwenzer ve Cottier, Art. 302 ZGB (n 25) para 9.

³⁷ Maranta, Art. 302 ZGB (n 34) para 2; Breitschmid, Art. 302 ZGB (n 26) para 3; Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 25.

³⁸ Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 26.

³⁹ Breitschmid, Art. 302 ZGB (n 26) para 4.

⁴⁰ Schwenzer ve Cottier, Art. 302 ZGB (n 25) para 11; Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 45.

⁴¹ Kişinin engellilik hali pekçok sebepten kaynaklanabilir ve bu durum engelli bireylerin özel eğitim strateji ve yöntemlerine tabi olmasını gerektirebilir. Ülkemizde Milli Eğitim Temel Kanunu "fırsat ve imkân eşitliği" başlığını taşıyan sekizinci maddesinde, "özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır" ifadesini içermek suretiyle engelli

Türk Medeni Kanunu m. 340/II ile özellikle vurgulanan çocuğun genel ve mesleki eğitim alma hakkının kapsamı, elbette engelli çocuğun içinde bulunduğu koşullar ile onun yetenek ve eğilimleri çerçevesinde şekillenecektir. Engelli çocuk açısından bu madde ile öngörülen eğitimin amacı, çocuğun engellilik derecesine göre ona ekonomik açıdan tam bir bağımsızlık sağlamaktan ziyade, onun somut kabiliyetlerine göre mümkün olabilecek en üst derecede bağımsızlık ve yaşam kalitesi temin eden bir eğitimin verilmesidir⁴². Engelli çocuğun eğitimi bir yandan çocuğun koşulları ile şekillenirken, diğer yandan ana babanın olanakları ile de ilişkili olacaktır. Şu halde ana babanın eğitim yükümlülüğünün üst sınırını, onların içinde bulunduğu mali koşullar ile sahip oldukları zihinsel ve entelektüel kabiliyetleri tayin edecektir⁴³. Hal böyle olmakla beraber, bu prensibin engelli çocuklarda daha farklı anlaşılması gerekir. Şöyle ki engelli çocuğun eğitiminin kapsamı, onun engelinin biçimine ve seviyesine göre şekillenir. Bu ise engelli çocuğa eğitim verecek olan kimsede belli yetenek ve bilgilerin mevcut olmasını gerektirir. Zira engelli bir çocuğun gerek bireysel gerekse bütüncül açıdan desteklenme ihtiyaçları, oldukça farklı olabilir. Çocuğa karşı eğitim yükümlülüğü altında olan ana ve babanın, çocuğun engel türü ve seviyesine uygun eğitim için gerekli olan bilgi, tecrübe ve kabiliyetlerden yoksun olması pek tabiidir. İşte bu ihtimalde ebeveyn, icap ettiği ölçüde üçüncü kişilerin desteği aracılığıyla engelli çocuğuna uygun eğitimi sağlamalıdır⁴⁴.

İsviçre Medeni Kanunu'nun (ZGB) ana babanın eğitim yükümlülüğünü düzenleyen 302. maddesinin (Art. 302) üçüncü fıkrası, çocuğun eğitimi kapsamında, ebeveynin okul ve diğer ilgili kurumlarla işbirliği yapması biçiminde, medeni hukuksal bir yükümlülük öngörmüştür⁴⁵. Buna göre ana ve baba, çocuğun eğitimi ve gelişimi açısından gerekli ve uygun olduğu sürece okullar ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yükümlülüğü altındadır⁴⁶. Bu yolla ana babanın ilgisizliği sebebiyle, özellikle okullarda gösterilen ve çocuğun eğitimi ve kişiliğinin gelişimi bakımından olumsuz etkiye sahip olabilecek tutumların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ana baba bu yükümlülük vasıtasıyla eğitim sürecinde

çocukların eğitim hakkını güvence altına almakta ve bu konuda gereken önlemlerin alınmasını öngörmektedir. Bkz. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, RG (T. 24.06.1973, S. 14574) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> ET (01.07.2025) Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim haklarından yararlanmalarını sağlamaya yönelik usul ve esaslar için bkz. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, RG (T. 07.07.2018, S. 30471) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24736&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> ET (01.07.2025)

⁴² Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 45.

⁴³ K. Ali Sonat, "Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü (2013) 19(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 235,249.

⁴⁴ Ana ve babalara bu hususta eğitim ve rehberlik hizmeti verilmesi gerektiği yönünde bkz. Akyüz (n 28) 245. İsviçre öğretisindeki benzer açıklamalar için bkz. Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 46.

⁴⁵ Maranta, Art. 302 ZGB (n 34) para 3.

⁴⁶ Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 53.



çocukların maruz kalabileceği özensiz veya onların gelişimleri ve eğitimleri açısından tehlike oluşturabilecek faktörlerden çocuklarını koruyabilecektir⁴⁷. Türk Medeni Kanunu’nun 340. maddesinde ise böyle bir düzenleme yer almamaktadır. Bununla beraber, kanaatimizce ana babanın işbirliği, TMK m. 340 uyarınca çocuğa eğitim sağlama yükümlülüğünün kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle bakımları nispeten daha zor olan ve böylelikle daha fazla çaba ve emek talep eden engelli çocukların ebeveynleri, onların devam ettiği eğitim kurumları ile olan işbirliği ile çocuğun üstün yararına uygun bir eğitim planının uygulanmasını mümkün kılacaktır.

III. ANA BABANIN ENGELLİ ÇOCUĞUN BAKIM VE EĞİTİM GİDERLERİNİ KARŞILAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

A. Ergin Olmayan Engelli Çocuğa Karşı

1. Yükümlülüğün Kapsamı ve Sınırları

Ana babanın çocuğa karşı bakım yükümlülüğü Türk Medeni Kanunu’nun 327 ve devamı maddelerinde düzenlenmektedir. TMK m. 327/I uyarınca “çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderler ana ve baba tarafından karşılanır”. Bu hüküm, çocuğun bakım giderlerinin karşılanması yükümlülüğünün öncelikle ana babaya ait olduğu kuralını koymaktadır. Bu yükümlülük, TMK m. 328/I uyarınca çocuğun ergin olmasına dek devam eder. Ana babanın bu yükümlülüğü soybağının hükümlerinden olup⁴⁸ ana için çocuğun doğumu ile baba için

⁴⁷ Akyüz (n 28) 244.

⁴⁸ Tuba Birinci Uzun, “Eğitimine Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi” (2018) 20(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 89,91; Derya Ateş, “İsviçre Hukuku’ndaki Gelişmeler Işığında Ana Babanın Ergin Çocuğun Bakım ve Eğitim Giderlerini Karşılama Yükümlülüğü” (2021) (47) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 179, 180; Semih Yünlü, “Soybağının Hükümleri, Genel Hükümler ve Velayet” Özlem Tüzüner ve Metin İkizler (Eds), *Medeni Hukuk – II (Aile Hukuku)* (Adalet 2023) 386; Sonat (n 43) 240; Özge Uzun Kazmacı, “Anne ve Babanın Çocuğa Karşı Bakım Yükümlülüğü” Şebnem Akipek Öcal (Ed), *Medeni Kanunu’nun ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 1926’dan Günümüze Türk İsviçre Medeni Hukuku, C. I* (Yetkin 2017) 702; Akyüz (n 28) 200; Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Yetkin 2015) 1045; Rona Serozan, *Çocuk Hukuku* (2. Baskı, Vedat 2005). 244. İsviçre hukukunda ana babanın bakım yükümlülüğü ZGB Art. 276 ve devamı hükümlerde düzenlenmektedir. Açıklamalar için bkz. Stephan Hartmann, in Ruth Arnet, Peter Breitschmid ve Alexandra Jungo (Hrsg.), *CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht, Art. 1-456 ZGB – Partnerschaftsgesetz* (4. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2023) Art. 276 ZGB para 3; Christiana Fountoulakis ve Peter Breitschmid, in Thomas Geiser und Christiana Fountoulakis (Hrsg.), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I, Art. 1-450 ZGB* (6. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag 2018) Art. 276 ZGB para 1a; Cyril Hegnauer, in Heinz Hausheer (Hrsg.), *BK - Berner Kommentar Band/Nr. II/2/2/1, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Familienrecht, Die Verwandtschaft, Die Wirkungen des Kindesverhältnisses, Die Gemeinschaft der Eltern und Kinder, Kommentar zu Art. 270- 275 (mit Supplement); Die Unterhaltspflicht der Eltern, Kommentar zu Art. 276-295 ZGB* (Stämpfli Verlag AG 1997) Art. 276 ZGB para 45; Evelyn Gmünder, in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (Hrsg.),

ise soybağının kurulması ile başlar⁴⁹ ve velayet hakkından bağımsızdır⁵⁰. ■■■■■■

Ana babanın yerine getirmesi gereken bakım yükümlülüğü, çocuğun yaşamı için ihtiyaç duyduğu her şeyi içerir. Bu bir yandan örneğin onun beslenme, barınma veya tıbbi destek gibi fiziksel ihtiyaçlarının, diğer yandan ise zihinsel ve duygusal gereksinimlerinin karşılanması anlamını taşır⁵¹. Sadece beslenme, giyinme, barınma, tedavi ve eğitim giderleri değil aynı zamanda onun ulaşım, cep harçlığı, eğlence ve dinlenme giderleri de karşılanmalıdır⁵². Şu halde bakım yükümlülüğü, çocuğun yardıma ihtiyaç duyan bir durumdan kendi öz sorumluluğuna sahip bir bireye dönüşmesi için ihtiyaç duyduğu her şeyi kapsar⁵³.

Bakım yükümlülüğünün çerçevesi çizilirken, diğer faktörlerin yanında çocuğun ihtiyaçları etkin bir rol oynar. Nitekim TMK m. 330 bu hususu “Nafaka miktarı, çocuğun ihtiyaçları ile ana ve babanın hayat koşulları ve ödeme güçleri dikkate alınarak belirlenir” demek suretiyle tespit etmektedir. Bu prensip engelli çocuklar söz konusu olduğunda daha da önem arz eder. Zira engelli çocuklar özel gereksinimlere sahiptir. Onun bu gereksinimleri, engelli olmayan bir çocuğa göre daha yüksek olabilir ve bu da ana babanın, çocuğun giderlerini karşılayabilmek için mali kaynaklarını daha fazla tüketmesini gerekli kılabilir⁵⁴. Gerçekten de

OFK – Orell Füssli Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch (4. aktualisierte Auflage, Orell Füssli Verlag 2021) Art. 276 ZGB para 2

⁴⁹ Süleyman Yılmaz, *Medeni Hukuk C. III Aile Hukuku* (Yetkin 2023). 529; Ateş (n 48) 182; Birinci Uzun (n 48) 92. Soybağının reddi davası sonucu çocukların biyolojik babası olmadığı anlaşılan kimsenin, kendisini evlilik birliği içinde doğmuş olan çocukların babası olarak addettiği dönemde onların bakımı ve yetiştirilmesi için yaptığı masrafları, biyolojik babadan maddi zararın tazmini biçiminde talep edebileceği yönündeki karar için bkz. Yargıtay HGK, E. 2019/485, K. 2019/314, T. 19.03.2019 bkz. <https://www.lexpera.com.tr>, ET (10.09.2025). Öğretide, biyolojik babaya yöneltilen talebin hukuki dayanağının, Yargıtay’ın görüşünden farklı olarak, vekaletsiz işgörmeye veya sebepsiz zenginleşme hükümleri olabileceği ifade edilmektedir. Bu konudaki ayrıntılı açıklamalar için bkz. Fatma Zeynep Altınar Yolcu, “Soybağının Reddi Davasında Biyolojik Baba” (2020) 6(2) İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 249, 258 vd. Öğretide Akçaal, masrafları yapan kocanın biyolojik baba adına işi gördüğü hususunda bir bilinç veya iradeye sahip olmaması nedeniyle gerçek vekaletsiz işgörmekten bahsetmenin mümkün olmadığı kanaatinde. Gerçek olmayan vekaletsiz iş görme açısından ise masrafları yapan koca iyiniyetli olarak kabul edileceğinden yine sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulama alanı bulacağını savunmaktadır. Bkz. Mehmet Akçaal, “Evlilik Birliği İçinde Doğan Çocuklar İçin Koca Tarafından Yapılan Giderlerin Biyolojik Babadan Talebinin Hukuki Dayanağı” (2019) 7(14) Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 433, 453. Yargıtay’ın aksine bu konuda sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde bkz. Altınar Yolcu (n 49) 281. Bu hususta Türk Medeni Kanunu’na açık bir hükmün eklenmesinin daha pratik olacağı ve tartışmaları ortadan kaldıracığı yönünde bkz. İsmahan Gülen Erdoğan, “Kanuni Babanın Evlilik Birliği İçinde Doğan Çocuk İçin Yaptığı Masrafları Biyolojik Babadan İsteme Hakkı ve Kapsamı” (2024) 28(4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239, 264.

⁵⁰ Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 433; Sonat (n 43) 240; Akyüz (n 28) 200.

⁵¹ Gmünder, Art. 276 ZGB (n 48) para 3; Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 276 ZGB (n 48) para 21.

⁵² Cem Baygın, *Soybağı Hukuku* (On İki Levha Yayıncılık 2010) 121.

⁵³ Hegnauer, Art. 276 ZGB (n 48) para 21.

⁵⁴ Regina E Aebi-Müller ve Debora Tanner, “Das behinderte Kind im Zivilrecht” Franziska Sprecher ve Patrick Sutter (Hrsg), *Das behinderte Kind im schweizerischen Recht* (Schulthess Juristische



engelli çocuk için lazım gelen bedensel ve zihinsel tedavi ve önlemler, özel beslenme biçimi, onun engeli sebebiyle ihtiyaç duyduğu araçların temin edilmesi, tıbbi terapiler veya diğer bazı eğitici ve geliştirici destek programlar ve benzerlerinin, çocuğun bakım giderlerini arttıracakları açıktır. Bununla beraber, engelli bir çocuğun ihtiyaçlarının ve bu kapsamdaki giderlerin, engelli olmayan çocukla mukayese edildiğinde daha fazla olması, ana babanın bakım yükümlülüğünü etkilemez⁵⁵. Engelli çocuğun özel gereksinimleri ve buna bağlı artan bakım giderleri karşısında ana ve baba TMK m. 327/I uyarınca bakım yükümlüsü olmaya devam eder⁵⁶. Ana ve baba, engelli çocuğun artan ihtiyaçlarını karşılamak üzere, sahip olduğu tüm bedensel, mali ve entelektüel kaynaklarını tüketmekle yükümlüdür⁵⁷. Öyleyse engelli çocuğun ebeveyni, çocuğun yüksek ihtiyaçlarını gerekçe göstermek suretiyle bakım yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınamaz. Diğer taraftan engelli çocuğun özel ve daha yüksek nitelikteki ihtiyaçlarının giderilmesi bakımından kardeşler arası eşit muamele ilkesinin⁵⁸ göz ardı edilebileceği de öğretilde ifade edilmektedir⁵⁹.

Ebeveynin ergin olmayan çocuğuna karşı TMK m. 327/I'den kaynaklanan bakım yükümlülüğü, çocuğun kendi malvarlığına sahip olmasından bağımsızdır⁶⁰. Ana baba çocuğa karşı bakım yükümlülüğünü kendi ekonomik imkan ve araçlarıyla, öncelikle ve birlikte karşılamalıdır⁶¹. Bakım yükümlülüğünden söz etmek için ana babanın varlıklı olması gerekmez. Onların çalışabilecek durumda olması yeterlidir⁶². Bununla beraber, ana babanın mali gücü bu yükümlülüğün sınırlarını belirleyecektir. Gerçekten de ekonomik açıdan refah içinde bulunan bir ebeveynin, çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesi açısından daha fazla mali kaynak tüketebileceği açıktır⁶³. Önemli olan ana babanın sahip olduğu tüm imkanları seferber ederek,

Medien AG 2006) 90.

⁵⁵ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 90.

⁵⁶ Janine Camenzind, "Die Auswirkungen einer Behinderung auf die Unterhaltspflicht der Eltern" (9. April 2018) Jusletter, para 5.

⁵⁷ Bkz. Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 276 ZGB (n 48) para 25.

⁵⁸ Öztan (n 48) 1053.

⁵⁹ İsviçre hukukunda savunulan bu görüş için bkz. Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 90.

⁶⁰ Uzun Kazmacı Ö, "Nafaka" Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir (Eds), *Aile Hukuku* (Seçkin 2024) 184; Akıntürk ve Ateş (n 2) 408; Ateş (n 48) 181; Öztan (n 48) 1054; Baygın (n 52) 121.

⁶¹ Ahmet Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (8. Baskı, Turhan Kitabevi 2025). 621; Mustafa Dural, Tufan Öğüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (Gözden Geçirilmiş 19. Bası, Filiz Kitabevi 2024). para 1677; Akyüz (n 28) 201; Baygın (n 52) 121.

⁶² Akyüz (n 28) 201; Sonat (n 43) 262; Baygın (n 52) 121. Ana babanın küçüğe karşı bakım yükümlülüğü koşulsuzdur. Bu yükümlülük, ebeveynin ekonomik edim kabiliyetinden bağımsızdır. Ancak bu unsur, nafaka miktarının belirlenmesinde dikkate alınabilir. Bkz. Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 276 ZGB (n 48) para 2.

⁶³ Dural, Öğüz ve Gümüş (n 61) para 1675.

çocuğun bakımı için gerekli giderleri kendi malvarlıklarından karşılayacak ve kural olarak, çocuğun mallarına başvuramayacak olmalarıdır. Bununla beraber, çocuğun malvarlığı varsa ve bu mallardan gelir elde ediliyorsa, ana ve baba çocuğun mallarının gelirlerini, TMK m. 355 uyarınca onun bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi için sarf edebilecektir. TMK m. 356/I uyarınca da olağan ihtiyaçların gerekli kılması halinde, sermaye biçimindeki ödemeler, tazminatlar ve benzeri edimler çocuğun bakımı maksadıyla ana baba tarafından kullanılabilir. Yine, çocuğun kişisel kazancı varsa ve evde ana babası ile yaşıyorsa, ana ve baba çocuktan kendisinin bakımı için uygun bir katkıda bulunmasını isteme hakkına sahiptir(TMK m. 359/II)⁶⁴. Görüldüğü gibi ana ve baba ancak çocuk mallarının gelirleri ile şartları var olduğu takdirde onun mallarının sermaye kısmını bakım ve eğitim için sarf etme imkanına sahiptir ve bunun için hakimden izin alınması gerekmez. Çocuğun taşınır mallarının da bu kapsamda olduğu kabul edilmektedir⁶⁵. Sayılanların dışındaki çocuk mallarını ise ana baba kural olarak sarfedemez. Bunun mümkün olabilmesi TMK m. 327 ve TMK m. 356 ile hakim iznine tabi kılınmıştır. Gerçekten de TMK m. 327/II uyarınca “Ana ve baba, yoksul oldukları veya çocuğun özel durumu olağanüstü harcamalar yapılmasını gerektirdiği takdirde ya da olağan dışı herhangi bir sebebin varlığı halinde, hakim izniyle çocuğun mallarından onun bakım ve eğitime yetecek belli bir miktar sarfedebilirler”. TMK m. 356/II uyarınca da “Çocuğun bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi için zorunluluk varsa hakim, ana ve babaya belirlediği miktarlarda çocuğun diğer mallarına da başvurma yetkisini tanıyabilir”. İki hüküm incelendiğinde, çocuğun engelli olması ve bu nedenle bakım ve eğitiminin olağanın üzerinde harcama yapılmasını gerektirmesi halinde⁶⁶, hakim izniyle çocuğun diğer malları örneğin bir taşınmazın satılması mümkün görülmelidir⁶⁷.

Bakım yükümlülüğünün amacı, öz sorumluluğa sahip ve bağımsız bireylerin yetişmesini sağlamaktır. Engelli çocuklarda bu amaç daha da ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber çocuğun içinde bulunduğu engelin türü ve bu engelin onun bedeni, zihni ve sosyal hayatı bakımından sebebiyet verdiği kısıtlamalara bağlı olarak, onun gelecekte bağımsız bir bireye dönüşecek olması bazen kuşku olabilir. Ancak bu durum, ana babanın bakım yükümlülüğünün ortadan kalkması-

⁶⁴ Aynı kuralın, çocuğun ana baba ile beraber oturmadığı ihtimalde de uygulanabileceği yönünde bkz. Hayrunnisa Özdemir, “Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması” (2013) 17(3) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 81, 91.

⁶⁵ Şeref Ertaş, “Yeni Medeni Kanunumuzda Velinin Çocuk Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkisi” (2007) 9(Özel Sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 391, 395.

⁶⁶ Ertaş (n 65) 397; Serozan (n 48) 244. Ayrıca bkz. Kılıçoğlu (n 61) 621.

⁶⁷ Öğretide bir görüş hakimden alınacak iznin, taşınmazın satışına ilişkin değil satıştan elde edilecek değer için çocuğun ihtiyaçları için sarf edilmesine ilişkin olduğunu savunmaktadır. Bkz. Özdemir, “Çocuk Malları”(n 64) 97. Diğer görüş ise iznin satışı da kapsadığı, bu nedenle izin alınmadan yapılan bir satış işleminin sakatlanacağı kanaatindedir. Bkz. Ertaş (n 65) 397.



na sebebiyet veremez⁶⁸. Ana baba bu ihtimalde de, hem TMK m. 340/II uyarınca engelli çocuğa onun kabiliyetlerine ve eğilimlerine uygun genel ve mesleki bir eğitim verme, hem de TMK m. 327/I uyarınca engelli çocuğun bakımını karşılamakla yükümlülüğü altında olacaktır. Engelli çocuk, ebeveyninin gerçekleştirebileceği en iyi bakımı talep hakkına sahiptir⁶⁹. Bu noktada, engelli bir çocuğun ebeveyninin yaşam biçimini belirleme ve kendini geliştirme hakkının, çocuğun özel gereksinimlerinin giderilmesi ihtiyacı karşısında sınırlandığını kabul etmek gerekir. Diğer bir deyişle, engelli bir çocuğun ebeveyni, engelli olmayan bir çocuğun ebeveynine kıyasla gerek kişiliğini geliştirme hakkından gerekse sahip olduğu yaşam kalitesi ve standardından daha fazla ödün verme, daha çok sorumluluk alma hali içinde olacaktır. Ancak bu, ana babanın kişiliğini geliştirme hakkı ve onların yaşam standartlarının bütünüyle gözardı edileceği anlamına da gelmez⁷⁰. Ana ve baba gerek fiziksel ve entelektüel açıdan gerekse ekonomik bakımdan sahip olduğu imkan ve kaynaklarını engelli çocuğu için tükettiğinde, ebeveynin bakım yükümlülüğünü yerine getirdiğinin kabulü gerekir. Bu ihtimalde engelli çocuğun özel gereksinimleri hala karşılanamıyorsa, aşağıda göreceğimiz yardım nafakası imkanına başvurulabileceği gibi sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bu gereksinimlerin karşılanması için devlet desteği de talep edilebilir⁷¹. Nitekim Türk Medeni Kanunu'nun 350. maddesinin ikinci fıkrasına göre "Ana ve baba ile çocuğun ödeme gücü yoksa bu giderler (birinci fıkra da belirtildiği üzere bakım ve eğitim giderleri), devletçe karşılanır. Belirtmek gerekir ki 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu bu amaca hizmet eden hükümler içermektedir⁷².

2. Yükümlülüğün İfa Biçimi

Ana babanın bakım yükümlülüğünü, doğal bakım veya parasal bakım biçiminde ifa edebileceği kabul edilmektedir⁷³. Doğal bakım özellikle çocuğun giydirilmesi, yedirilmesi, barınması ve sağlık hizmeti gibi ihtiyaçlarının doğrudan karşılanması anlamını taşır. Özellikle engelli çocuk ana babası ile beraber yaşıyorsa onun sayılan ihtiyaçlarının giderilmesi doğal bakımı ifade eder⁷⁴. Engelli çocuğun ihtiyaç duyduğu sağlık veya terapi hizmetlerinin temin edilmesi de bu kapsamda değerlendirilmelidir⁷⁵. Parasal bakım ise çocuğun ihtiyaçlarının doğrudan giderilmesi yerine bu ihtiyaçların karşılanması için gerekli meblağın veril-

⁶⁸ Camenzind (n 56) para 6.

⁶⁹ Bu yönde genel olarak bkz. Fountoulakis ve Breitschmit, Art. 276 ZGB (n 48) para 23 ve 25.

⁷⁰ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 92.

⁷¹ Öztan (n 48) 1045; Yünlü (n 48) 386; Uzun Kazmacı, "Bakım Yükümlülüğü" (n 48) 704.

⁷² 24.05.1983 tarih ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu: RG (T 27.05.1983, S. 18059) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2828&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> ET (05.07.2025).

⁷³ Ateş (n 48) 182.

⁷⁴ Hegnauer, Art. 276 ZGB (n 48) para 23.

⁷⁵ Camenzind (n 56) para 10; Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 92.

mesi anlamına gelir⁷⁶. Çocuk ana ve/veya babası ile beraber yaşamıyorsa, çocuk yanında bulunmayan ebeveyn bu yükümlülüğü parasal olarak yerine getirecektir. Örneğin engelli çocuk tedavi amaçlı bir rehabilitasyon merkezinde kalıyorsa durum böyledir⁷⁷. Belirtmek gerekir ki bakımın her iki türüsü, yani hem doğal hem de parasal bakım denktir. Ana babanın çocuğun bakım yükümlülüğüne katkısı hesap edilirken bu husus dikkate alınmalıdır⁷⁸.

3. Dava Hakkı

Ana ve baba TMK m. 327/I ile kendilerine yüklenen bakım ödevlerini yerine getirdiği sürece onlara bakım yükümlülüğünü yerine getirmek üzere herhangi bir talep yöneltilmesi gerekmez. Ancak ana ve babanın biri veya her ikisi bu yükümlülüğünü kendiliğinden yerine getirmez veya kendilerine bu amaçla yöneltilen talebi karşılamazsa çocuğun ana ve/veya babasından dava yoluyla nafaka talep etme hakkı vardır⁷⁹.

TMK m. 329/III uyarınca ayırt etme gücüne sahip küçükler bu hakkı kendi başlarına kullanabilir. Bu hak kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olup yasal temsilcinin rızasına ihtiyaç duyulmaz⁸⁰. TMK m. 329/I uyarınca “Küçüğe fiilen bakan ana veya baba, diğerine karşı çocuk adına nafaka davası açabilir”. Örneğin çocuk engeli sebebiyle ayırt etme gücüne sahip değilse ve ana veya babadan biri çocuğa fiilen bakıyorsa, bu ana veya baba bakım yükümlülüğünü yerine getirmeyen diğerine karşı çocuk adına nafaka davası açabilecektir. Çocuğa vasi veya kayyım atanmışsa TMK m. 329/II uyarınca nafaka davasını bu kimselerin açması da mümkündür.

4. Yükümlülüğün Süresi

Ana ve baba TMK m. 328/I uyarınca çocuk ergin oluncaya dek onun bakımını üstlenmekle yükümlüdür. Gerçekten de hükme göre “Ana ve babanın bakım borcu, çocuğun ergin olmasına kadar devam eder”⁸¹. Kabul edilen bu prensip engelli çocuklar bakımından da geçerlidir⁸². Engelli çocuk ergin olduğunda TMK m. 328/I uyarınca ana babanın bakım yükümlülüğü sona erer. Engelli çocuk, örneğin zihinsel engelli olması sebebiyle mahkeme kararıyla erginlikten sonra da velayet

⁷⁶ Ateş (n 48) 182. İsviçre hukuku yönünden bkz. Hegnauer, Art. 276 ZGB (n 48) para 25.

⁷⁷ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 92.

⁷⁸ Gmünder, Art. 276 ZGB (n 48) para 5; Hartmann, Art. 276 ZGB (n 48) para 1.

⁷⁹ Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n 60) 186; Akyüz (n 28) 202; Özdemir ve Ruhi (n 33) 258. Belirtmek gerekir ki bu açıdan bakım yükümlülüğü, ayrılık, boşanma veya iptal davaları esnasında çocuk kendisinde kalmayan eş bakımından tedbir nafakası, boşanma ya da iptal kararıyla evliliğin son bulduğu hallerdeyse çocuk kendisine verilmeyen taraf bakımından iştirak nafakası olarak devam edecektir. Bkz. Baygın (n 52) 121; Akyüz (n 28) 201; Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n 60) 184.

⁸⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş (n 61) para 1679; Özdemir ve Ruhi (n 33) 258; Baygın (n 52) 123.

⁸¹ Ana veya baba çocuğa bu nedenle halihazırda iştirak nafakası ödemekteyse çocuk ergin olduğunda bu borç da kendiliğinden sona erer. Bu ihtimalde nafaka ile yükümlü olan kimsenin dava açmasının gerekmediği yönünde bkz. Kılıçoğlu (n 61) 623.

⁸² Camenzind (n 56) para 11.



altında kalmaya devam edecek⁸³ veya vesayet önlemlerine tabi olacak⁸⁴ ve özünde kendi bakımını gerçekleştiremeyecek durumda olsa bile kural değişmez⁸⁵. Diğer taraftan engelli çocuğun ihtiyaçlarının ergin olduktan sonra da devam edebileceği açıktır. Elbette bu ihtimalde engelli çocuğun ana babanın desteğinden tamamen mahrum kalmasından söz edilemez. Ne var ki Türk Medeni Kanunu m. 327/I ile düzenlenen ve m. 328/I uyarınca erginlikle beraber sona erecek olan bakım yükümlülüğünün engelli çocuklarda erginlikten sonra da devam edeceğine ilişkin bir istisnaya veya engelli çocukların bakım ve desteğinin bu aşamadan sonra da süreceğine dair özel bir hükme rastlanmamaktadır. Bu durum özellikle, süresiz yoksulluk nafakasına hükmetmenin mümkün olduğu hukuk sistemimiz bakımından haklı olarak eleştirilmiştir⁸⁶. Bununla beraber olan hukuk açısından hükümlerin açık lafzı karşısında, ergin çocukların gereksinimlerinin karşılanmasına imkan veren Türk Medeni Kanunu hükümlerini incelemek, bu hükümlerin engelli çocuklarda nasıl yorumlanacağını ve sunulan imkanların yeterli olup olmadığını tayin etmek bir çare olarak görünmektedir. Bu kapsamda TMK m. 328/II uyarınca ana babanın eğitimi devam eden ergin çocuğa karşı bakım yükümlülüğü (eğitim nafakası) ile TMK m. 364 ve devamı hükümlerde düzenlenen yardım nafakası, engelli çocuklar özelinde ele alınmalı ve hükümlerin yeterli çözüm sunup sunmadığı üzerinde durulmalıdır. Bunun yanında, TMK m. 674/II ile eğitimine devam eden veya engelli çocuğun terekeden alacak hakkı da incelenmelidir.

⁸³ Ergin bir kimsenin kısıtlanmasıyla beraber kendisine bir vasi atanması yerine, velayet altında kalmasına karar verilmesi halinde “uzatılmış velayet” söz konusu olur. Bu durumda, TMK m. 328/I uyarınca ana babanın bakım yükümlülüğü çocuğun ergin olmasıyla sona ereceğinden, TMK m. 327/I ile çocuğa tanınan bakım talep hakkından söz edilemeyecektir. Bu ihtimalde ergin kısıtlı çocuğun eğitimi devam ediyorsa ana babanın bakım yükümlülüğü TMK m. 328/II uyarınca mevcut olabilecektir. Ancak bu durum uzatılmış velayet hakkından bağımsızdır. Bkz. Dilşad Keskin, “Ergin Kısıtlı Üzerinde Velayet Hakkı (Uzatılmış Velayet) (2014) 9(2) Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 27, 27 vd ve 45.

⁸⁴ Belirtmek gerekir ki, İsviçre Medeni Kanunu’nda yapılan değişiklik ile erginlerin kısıtlanması yerine, onların nitelikleri, koşulları ile ihtiyaçları dahilinde ve somut olayın özellikleri çerçevesinde, orantılılık ilkesi ile uyumlu “yetişkinlerin korunması” müessesesi kabul edilmiştir. Bu kapsamda İsviçre Medeni Kanunu’nda önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Örneğin yetişkinlerin korunması kapsamında kısıtlılık veya yasal danışmanlık kurumları terk edilmiş, bunun yerine meselelerin bütünüyle “kayyımılık” müessesesi ile çözülmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu yolla kişinin hukuki ehliyetine mümkün olduğunca az müdahale edilmesi ve kişinin bizzat karar verme hakkının temin edilmesi amaçlanmıştır. Hukukumuz bakımından da bu amacı güden düzenlemelerin yapılması gerektiği haklı olarak ifade edilmektedir. Açıklamalar için bkz. Fulya Erlüle, “Engelli Bireylerin Vesayet Altına Alınması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” Başak Baysal, Mustafa Keskin, Hande Heper ve Gizem Arslan (Eds), *Engelli Hakları I-II 2023-2024 Akademik Yılı Konferansları* (On İki Levha Yayıncılık 2025) 108. vd.

⁸⁵ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 93.

⁸⁶ Uzun Kazmacı, “Bakım Yükümlülüğü” (n 48) 706.

B. Ergin Engelli Çocuğa Karşı: Eğitim Nafakası

1. Yükümlülüğün Amacı ve Hukuki Niteliği

Türk Medeni Kanunu'nun 328. maddesinin ilk fıkrası, ana babanın bakım yükümlülüğünün çocuk ergin olduğunda sona ereceğini kurala bağlamış, ikinci fıkrasında ise bu kurala bir istisna getirmiştir. Buna göre “çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyorsa, ana ve baba durum ve koşullara göre kendilerinden beklenebilecek ölçüde olmak üzere, eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdürler”. Görüldüğü üzere ergin olmasına rağmen eğitimi devam eden çocuğa karşı ana babanın bakım yükümlülüğü şartları var olduğu sürece devam edecektir. Öğretide ana babanın bu yükümlülüğü “eğitim nafakası” olarak adlandırılmaktadır⁸⁷. Hükmün temelinde, TMK m. 340/II ile öngörülen ana babanın çocuğa karşı onun yetenek ve eğilimlerine uygun eğitim sağlama yükümlülüğü yer alır. Gerçekten de ana baba çocuğa onun yetenek ve eğilimlerine uygun bir eğitim sağlamalı ve bu eğitim gerektirdiği sürece, bu kapsamda bakım yükümlülüğü altında olmaya devam etmelidir⁸⁸. Nitekim çocuğun eğitim giderleri de bakım yükümlülüğünün kalemlerindendir⁸⁹.

Ana babanın eğitimi devam eden ergin çocuğa karşı bu bakım yükümlülüğü soybağının bir sonucudur⁹⁰ ve doğrudan kanundan doğan bir borçtur⁹¹. Nitekim bu yükümlülük TMK m. 327/I ile genel olarak düzenlenmiş olan bakım yükümlülüğünün, erginlikten sonra çocuğun mesleki eğitiminin süresi ve içeriğiyle uygun biçimde devamı anlamını taşır⁹². Niteliği itibariyle bu nafaka bir bakım nafakasıdır⁹³. Bundandır ki Yargıtay'ın eğitimi devam eden ergin çocuğa ana babanın ödeyeceği nafakayı yardım nafakası olarak nitelendirdiği bazı kararlarına⁹⁴

⁸⁷ Ateş (n 48) 183.

⁸⁸ Benzer açıklamalar için bkz. Ateş (n 48) 182.

⁸⁹ Affolter-Fringeli ve Vogel, Art. 302 ZGB (n 2) para 36.

⁹⁰ Ahmet Türkmen, “Eğitim Nafakası (TMK m. 328/II), Education Alimony” 8(Özel Sayı) Yaşar Üniversitesi E-Dergisi 2707, 2712; Sonat (n 43) 240; Ateş (n 48) 185.

⁹¹ Türkmen (n 90) 2712.

⁹² Türkmen (n 90) 2715. Benzer yönde bkz. Sonat (n 43) 243.

⁹³ Bu yönde bkz. Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 438; Birinci Uzun (n 48) 93; Türkmen (n 90) 2712; Ateş (n 48) 184. Gerek TMK m. 328/II'nın kanun sistematigi içindeki yeri gerekse bu fıkranın, ana babanın bakım yükümlülüğünün çocuğun ergin olması ile sona ereceği kuralını getiren TMK m. 328/I hükmünün bir istisnasını teşkil etmesi bu sonuca varmak bakımından haklı gerekçelerdir. Bkz. Sonat (n 43) 242, 243. Hukukumuzda nafaka başlıca iki çeşittir. Bunlar bakım nafakası ve yardım nafakasıdır. Bakım nafakası, eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olan bakım yükümlülüğünü ihtiva eden nafakadır. Bkz. Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n 60) 171. Eğitim nafakası ile yardım nafakasının koşulları hakkında bir mukayese için bkz. Kılıçoğlu (n 61) 622.

⁹⁴ Bu yönde bkz. Yargıtay 3. Hd, E. 2012/4452, K. 2012/8976, T. 28.03.2012; Yargıtay 3. Hd, E. 2014/67, K. 2014/6803, T. 05.05.2014; Yargıtay 3. Hd, E. 2015/16866, K. 2016/2458, T. 23.02.2016. www.legalbank.net. ET (20.07.2025). Yargıtay'ın tutumunun eleştirisi için bkz. Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 437. Bu konuda ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Birinci Uzun (n 48) 117 vd.



katılmak mümkün değildir. Bu tespitin doğal bir sonucu olarak, eğitimine devam eden ergin çocuk lehine hükmedilecek nafaka için çocuğun yoksulluğa düşmesi bir şart olmadığı gibi nafakanın kapsamı da yalnızca çocuğun geçim giderleri ile sınırlı olmayıp onun sosyal ve kültürel ihtiyaçları ile eğitimi için gereken masrafları da kapsayacaktır⁹⁵.

Ana babanın ergin çocuğa karşı bakım yükümlülüğünün kabulü için ergin çocuğun eğitiminin devam ediyor olması ve bu yükümlülüğün yerine getirilmesinin ana babadan beklenebilir olması gerekir(TMK m. 328/II). Erginlik 18 yaşın doldurulması ile kazanılabileceği gibi evlenme veya mahkeme kararı ile de elde edilebilir. Öğretide, evlenme veya mahkeme yoluyla erginliğin kazanılması halinde çocuğun eğitim nafakası talep edemeyeceği savunulmaktadır⁹⁶. TMK m. 328/II ile düzenlenen eğitim nafakasının, çocuğun mesleki eğitimi sebebiyle doğacak giderleri kapsadığı kabul edilmektedir⁹⁷. Hükümle güdülen amaç, çocuğun küçüklükten beri görmekte olduğu genel ve mesleki eğitimin, çocuk ergin olduktan sonra da temin edilmesini ve böylelikle çocuğun bilhassa ekonomik açıdan geçimine imkan verecek, kabiliyetleriyle uyumlu bir meslek edinmesini sağlamaktır⁹⁸.

Her ne kadar TMK m. 328/II ile öngörülen bakım yükümlülüğü TMK m. 327/I'nın devamı niteliğini arz etse de her iki hükmün uygulama şartları farklıdır. Bu sonuç doğaldır. Zira TMK m. 328/II, ergin çocuklar karşısında ana babanın bakım yükümlülüğünü düzenlemektedir. Kural, ergin olmuş çocuğun henüz ergin olmamış bir çocuğa göre daha bağımsız ve daha sorumluluk sahibi olduğudur. Bu gerçek karşısında, ergin çocuğun ihtiyaçlarını öncelikle kendisinin görmesi beklenir. Bu nedenle, ergin çocuğun TMK m. 328/II uyarınca eğitim nafakası talep edebilmesi, bazı ilave şartların mevcudiyetine bağlanmıştır⁹⁹. Bu şartlar aşağıda incelenecektir.

2. Eğitim Nafakasının Maddi Şartlarının Ergin Engelli Çocuklar Özelinde Değerlendirilmesi

TMK m. 328/II uyarınca ergin çocuk lehine eğitim nafakasına hükmedilebilmesi için bazı maddi şartların somut olayda ifa edilmesi gerekir. Bunlar genel itibarıyla, ergin çocuğun eğitimine devam ediyor olması (objektif şart) ve bu bakım yükümlülüğünün somut olay koşulları altında ana babadan beklenebilir

⁹⁵ Ateş (n 48) 184. İsviçre hukukunda eğitim nafakası ZGB Art. 277 Abs. 2 ile düzenlenmektedir. Açıklamalar için bkz. Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 42; Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 8.

⁹⁶ Yünlü (n 48) 387; Ateş (n 48) 186. Ayrıca bkz. Türkmen (n 90) 2746.

⁹⁷ Türkmen (n 90) 2714.

⁹⁸ Türkmen (n 90) 2714. İsviçre öğretisinde de bu eğitimin, çocuğun kendi geçimini bizzat sağlamasına yönelik olması gerektiği belirtilmiştir. Bkz. Hartmann, Art. 277 ZGB (n 48) para 2.

⁹⁹ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 88.

olması (subjektif şart) biçimindedir¹⁰⁰. Diğer taraftan ergin çocuğun bu nafakayı talep etmesi de gerekir. Zira çocuk bu talepte bulunmaksızın ana veya babanın talebi üzerine ya da re'sen mahkeme tarafından eğitim nafakasına hükmedilemez¹⁰¹. Aşağıda TMK m. 328/II uyarınca eğitim nafakasının maddi koşulları, engelli çocuklar özelinde incelenecektir.

a. Engelli Ergin Çocuğun Eğitiminin Devam Etmesi

TMK m. 328/II, ergin çocuğa karşı ana babanın bakım yükümlülüğünü, onun eğitiminin devam ediyor olması şartına bağlamıştır. Hemen belirtmek gerekir ki eğitimin devam ediyor olmasından, bu eğitim aşamasının zorunlu olarak ergin olmadan önce başlamış ve ergin olma esnasında devam ediyor olması anlaşılmamalıdır¹⁰². Nitekim mehz İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) Art. 277 Abs. 2'de isabetli olarak çocuğun eğitiminin devam ediyor olmasından değil, onun uygun eğitiminin bulunmamasından bahsedilmektedir¹⁰³.

Türk Medeni Kanunu m. 328/II'da geçen "eğitim" kavramının, daha önce izah etmiş olduğumuz TMK m. 340/II'da zikredilen mesleki eğitim kavramı ek-seninde düşünülmesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁰⁴. Hatırlanacak olursa TMK m. 340/II uyarınca ana ve baba çocuklarına, özellikle bedensel veya zihinsel engelli olanlara, yetenek ve kabiliyetlerine uygun bir mesleki eğitim vermekle yükümlüdür. İşte TMK m. 328/II ile öngörülen bakım yükümlülüğü, ana babanın TMK m. 340/II ile kabul edilen çocuğa mesleki eğitim verme yükümlülüğünün bir parçası ve uzantısı niteliğindedir¹⁰⁵. Şu halde TMK m. 328/II ile şart koşulan devam eden mesleki eğitimin anlamı, kapsamı ve sınırları TMK m. 340/II çer-çevesinde çizilecektir.

TMK m. 328/II ile hedeflenen amaç, çocuğun ergin olmadan önce başlamış olan genel ve mesleki eğitiminin ergin olduktan sonra da ona uygun biçimde tamamlanarak, çocuğun ekonomik açıdan geçimini sağlayabilecek ölçüde mesleki bir yeterliliğe kavuşmasını temin etmektir¹⁰⁶. Esasında, ergin çocuğun TMK m. 328/II ile talep edebileceği nafakanın kapsamını, onun ergin olduktan sonra da devam eden genel ve mesleki eğitimi oluşturmaktadır. Ancak öğretide, çocuğun yetiştirilmesi kapsamındaki genel eğitimin erginlikten sonra devam etmesi ha-linde niteliği gereği bir bakım yükümlülüğü doğurmayacağı ifade edilmektedir.

¹⁰⁰ Türkmen (n 90) 2713; Uzun Kazmacı, Bakım Yükümlülüğü (n 48) 704 vd; Sonat (n 43) 244. İsviçre hukuku için bkz. Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 11; Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 23; Hartmann, Art. 277 ZGB (n 48) para 3.

¹⁰¹ Birinci Uzun (n 48) 98, 99; Ateş (n 48) 186.

¹⁰² Akyüz (n 28) 202; Öztan (n 48) 1059; Baygın (n 52) 122; Türkmen (n 90) 2719.

¹⁰³ ... "noch keine angemessene Ausbildung" ... (ZGB Art. 277 Abs. 2).

¹⁰⁴ Birinci Uzun (n 48) 94.

¹⁰⁵ Benzer yönde bkz. Ateş (n 48) 182.

¹⁰⁶ Ateş (n 48) 187; Yılmaz (n 49) 529.



Bu nedenle burada asıl vurgulanmak istenenin, çocuğun ekonomik bağımsızlığını kazanmasına hizmet edecek (mesleki) eğitim olduğu kabul edilmektedir¹⁰⁷. Bu mesleki eğitim, çocuğun yaşadığı yerdeki alması gereken zorunlu temel eğitimlerden başlamış olan ve onun kabiliyetlerine uygun bir mesleki yeterlilik kazanmasına dek uzanan aşamalı ve kapsamlı bir süreci ifade eder¹⁰⁸. Bu kapsama, meslek liselerinde görülen eğitim, önlisans, lisans, yüksek lisans eğitimleri ile meslek edindirmeye hizmet eden kursların dahil olduğu kabul edilmektedir¹⁰⁹.

Mesleki eğitimin “uygun” olması gerekir¹¹⁰. Bir mesleki eğitim, bu eğitimle hedeflenen planlanmış ve gerçekçi amaca erişildiğinde uygun addedilebilir¹¹¹. Uygun mesleki eğitim belirlenirken, bir yandan çocuğun yetenek ve eğilimleri ile özellikle onun ihtiyaçları, diğer yandan ise ana babanın edim kabiliyeti dikkate alınarak karşılıklı bir denge gözetilmelidir.

TMK m. 340/II uyarınca engelli çocuklar da yetenek ve eğilimlerine uygun genel ve mesleki eğitim talep hakkına sahiptir. Bu kapsamda, şartları var olduğu ölçüde eğitimi devam eden engelli ergin çocuklar TMK m. 328/II hükmünden de istifade edebilecektir. Engelli çocukta uygun eğitim, onun fiziksel ve zihinsel kabiliyetlerine göre anlamlı ve erişilebilir ölçüde bir bağımsızlık ve yaşam kalitesi sağlayan eğitimi ifade eder¹¹². Daha önce de belirtildiği üzere eğitim, önceden planlanan ve çeşitli aşamalardan oluşan bir süreçtir. Çocuğun daha küçükken sahip olduğu engeli nedeniyle ileride bağımsız bir bireye dönüşecek olması kuşkuyla bile olsa ana baba bakım yükümlülüğü altında olacaktır. Bununla beraber çocuğun engeli onun eğitim almasına tamamen mani oluyorsa, hiçbir şekilde eğitim alamayan bu çocuk bakımından ana babanın TMK m. 328/II uyarınca bakım yükümlülüğünden söz edilemeyecektir.

Ana babanın bakım yükümlülüğü, çocuk uygun mesleki eğitimi tamamladığında sona erer. Eğer engelli çocuk bu eğitimi ergin olmadan önce veya erginlikle beraber tamamlamışsa ana babanın bakım yükümlülüğünden de bahsedilemeyecektir¹¹³. Başka bir ifadeyle bu durumda, engelli çocuk ergin olduktan sonraki aşamada eğitimine devam etmiyorsa ana babanın TMK m. 328/II uyarınca bakım yükümlülüğünden söz edilemez. Engelli ergin çocuk ister erginlikten önce veya

¹⁰⁷ Yılmaz (n 49) 529; Ateş (n 48) 187; Birinci Uzun (n 48) 93.

¹⁰⁸ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 29.

¹⁰⁹ Uzun Kazmacı, “Bakım Yükümlülüğü” (n 48) 705; Birinci Uzun (n 48) 94 vd. Yüksek lisans ve doktora eğitiminin bu kapsamda olmadığı yönünde bkz. Yılmaz (n 49) 530; Baygın (n 52) 123; Türkmen (n 90) 2722. İsviçre öğretisi için bkz. Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 22a. Üniversite hazırlık kurslarını karşılama yükümlülüğünün bu kapsama dahil olduğu yönünde bkz. Sonat (n 43) 255.

¹¹⁰ Sonat (n 43) 248.

¹¹¹ Gmünder, Art. 277 ZGB (n 48) para 3; Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 12.

¹¹² Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 33.

¹¹³ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 34.

erginlikle beraber isterse erginlikten sonra uygun mesleki eğitimini tamamlamış olsun, onun bu aşamadan sonra herhangi bir işte çalışmıyor/çalışmıyor olması, bir işte çalışmasına rağmen düşük bir gelir elde etmesi veya geliri düşük olmakla beraber engeline bağlı ihtiyaçları sebebiyle gelirinin kendisine yetmemesi, bu sonucu değiştirmez. Anılan bu ihtimallerde de ana babanın bakım yükümlülüğü sona ermiştir¹¹⁴.

Ana babanın bakım yükümlülüğünün uygun eğitimin tamamlanmasıyla nihayete ermesi karşısında çocuğun ikinci veya ek eğitimlerinin durumu da incelenmelidir. Kural, ilk eğitimle çocuk uygun bir mesleki eğitim almış kabul edilebiliyorsa ana babanın artık ikinci eğitimi karşılama yükümlülüğünün bulunmadığıdır¹¹⁵. Bununla beraber, çocuğun uygun mesleki eğitimini tamamlamasına rağmen sonradan engelli hale gelmesi sebebiyle genel anlamdaki çalışma gücünü veya uygun mesleki eğitimini tamamlamak suretiyle kabiliyet kazandığı kendi mesleğini yapma yeteneğini kaybetmesi durumu ayrıca incelenmelidir. Bu ihtimalde sonradan engelli olmuş ergin çocuğun yeni bir mesleki eğitim almak istemesi halinde, ana babanın bu eğitimin giderlerini karşılama yükümlülüğü altında olup olmayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, çocuk uygun mesleki eğitimini tamamladığında, sonradan engelli hale geldiği için bu mesleği icra edemese bile, ana babanın bakım yükümlülüğü sona erer. Bu durumda ebeveyn ancak şartları varsa çocuğa karşı yardım nafakası ile yükümlü olabilir¹¹⁶. Diğer bir görüşe göre, böyle bir durumda somut olayın şartları ve tarafların koşulları değerlendirilmeli ve bu değerlendirmeye göre bir karar verilmelidir¹¹⁷. Kanaatimizce, eğer bir kimse sonradan engelli hale geldiği için mesleğini icra edemeyecek durumda ise ve onun yeteneklerine uygun yeni bir eğitim almasına ilişkin giderlerin karşılanmasını ana babadan özellikle ekonomik olarak beklemek mümkünse, bu ikinci eğitimin de karşılanması gerekir¹¹⁸.

Diğer taraftan çocuğun aldığı ek eğitimlere gelince, bu eğitimler ancak asıl mesleki eğitimi için zorunlu ve onun ayrılmaz bir parçası ise ana babanın bakım yükümlülüğünün kapsamına dahil edilmelidir¹¹⁹. Bu noktada, engelli çocuklar bakımından daha esnek bir anlayış gözetilmelidir. Her ne kadar, ergin engelli çocuğun eğitiminin devamı sebebiyle ana babadan bakım yükümlülüğünü yerine getirmesini talep edebilmesi için devam eden bu eğitimin belli ölçüde de olsa mesleki bir yön arz etmesi ve çocuğa asgari bir iş becerisi kazandırmaya elve-

¹¹⁴ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 94.

¹¹⁵ Baygın (n 52) 123; Ateş (n 48) 192.

¹¹⁶ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 34.

¹¹⁷ Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 12.

¹¹⁸ Benzer yönde bkz. Sonat (n 43) 261.

¹¹⁹ Türkmen (n 90) 2723.



rişli nitelikte olması gerektiği ifade edilse de¹²⁰, bu kabul dar ve katı yorumlanmamalıdır¹²¹. Engelli çocukların mesleki eğitim alması ve buna uygun meslek icra edebilmesi, özellikle toplumsal hayata ve çalışma yaşamına uygun surette adapte olabilmesi için gerekli olan destekleyici tüm eğitimler, mesleki eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak görülmeli ve bakım yükümlülüğünün kapsamına dahil edilmelidir. Bunlar engelli çocuğun mesleki kabiliyet kazanmasına doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunan örneğin bağımsız hareket eğitimleri, bilgisayar kullanma veya bireyi sosyal ya da psikolojik açıdan destekleyici eğitimleri de kapsamalıdır. BM Engelli Haklarına Dair Sözleşme'nin 24. maddesi, taraf devletlerin engelli bireylere hayat boyu öğrenim imkanı sağlamasını öngörmektedir. Ülkemizde Engelliler Hakkında Kanun 15. maddesiyle engellilerin hayat boyu öğrenme hakkına vurgu yapmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği'nde hayat boyu öğrenme şu şekilde tanımlanmaktadır: "Bireysel, toplumsal ve istihdam ile ilgili bir yaklaşımla bireyin bilgi, beceri ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla örgün eğitimi dışında hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinlikleri"dir¹²². Engelli çocuğun bu kapsamda gerçekleştirilen eğitim ve açılan kurslara katılması ve bu şekilde belli alanlarda kabiliyet kazanmasının sağlanması, ana baba tarafından temin edilmeli ve bu amaçla yapılacak ve devlet tarafından karşılanmayacak giderler TMK m. 328/II uyarınca ana baba tarafından karşılanmalıdır. Her ne kadar TMK m. 328/II'daki eğitim mesleki eğitim olarak kabul edilse de özellikle engelli çocukların hayat boyu öğrenme hakları çerçevesinde alacakları eğitimler de, geniş bir perspektifle bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Ana babanın ergin çocuğa karşı bakım yükümlüsü olabilmesi için çocuğun eğitimin gereklerine uygun olması ve bu eğitimi belli bir ciddiyet ve sebatla sürdürmesi gerekir¹²³. Haklı bir sebep olmaksızın çocuk makul sürede eğitimi tamamlayamıyorsa ya da eğitimi kesmişse ana babanın bakım yükümlülüğünün devamından söz edilemez¹²⁴. Bununla beraber, eğitimin kesilmesi veya uzaması haklı bir sebebe dayanıyorsa, somut olayın koşullarına göre ana babanın bakım yükümlülüğünün devamı gerekir¹²⁵. Bu noktada, değinilen bu hususların engelli çocuklarda daha esnek biçimde gözetilmesi gerekir¹²⁶. Mesleki bir eğitimin ta-

¹²⁰ Camenzind (n 56) para 20.

¹²¹ Ana babanın, eğitimi devam eden ergin çocuğa karşı bakım yükümlülüğünü düzenleyen TMK m. 328/II hükmünün alabildiğine geniş yorumlanması gerektiği yönünde bkz. Serozan (n 48) 245.

¹²² Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Yönetmeliği, RG (T. 11.04.2018, S. 30388) <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=24507&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> ET (15.07.2025).

¹²³ Türkmen (n 90) 2728; Baygın (n 52) 122. İsviçre öğretisindeki görüşler için bkz. Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 112; Gmünder, Art. 277 ZGB (n 48) para 4.

¹²⁴ Baygın (n 52) 122; Öztan (n 48) 1059; Türkmen (n 90) 2729.

¹²⁵ Ateş (n 48) 199.

¹²⁶ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 94.

mamlanması engelli çocuk bakımından daha önemli ve zordur. Engelli olmanın mesleki eğitimin zorluğu yanında iş piyasasında da bir dezavantaj oluşturabileceği yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle, engelli çocuğun eğitimi yarıda bırakması veya çocuğun bu alanda başarısız olması, peşinen çocuğun ciddiyetsizliği olarak değerlendirilmemeli, aksine eğitimin kesilmesi veya uzaması çocuğun engeli sebebiyle yaşadığı dezavantajlı durumlardan kaynaklanıyorsa, somut olayda haklı bir sebebin varlığı kabul edilmelidir. Bu nedenle, ana babanın içinde bulunduğu koşullar da nazara alınarak, engelli çocuğun engeli sebebiyle eğitimini zamanında bitirememesi ya da kesintiye uğratması hallerinde de ana babanın bakım yükümlülüğünün devam ettiği kabul edilmelidir¹²⁷.

Benzer çıkarımlar, eğitim planının değiştirilmesi için de yapılabilir. Çocuk ergin olduktan sonra, eğitim planında değişiklik yapmak isterse, çocuğun bu isteğindeki samimiyeti de nazara alınmak suretiyle, somut durumun koşullarına göre bir değerlendirme yapılması uygun olacaktır¹²⁸. Buna göre ergin çocuk, eğitimi devam ederken bir sağlık problemi veya engellilik haline maruz kalmışsa, ana babanın ekonomik koşullarına da uygun olmak kaydıyla eğitimin değiştirilmesi yoluna gidilebilmelidir¹²⁹. Diğer taraftan, engelli çocuklarda eğitimin değiştirilme ihtiyacı başka sebeplere de dayanabilir. Şöyle ki engelli çocuğun sonradan fark edilen ya da gelişen yetenek ve eğilimleri onun uygun yeni bir mesleki eğitim almasını gerektirebilir. Belirtmek gerekir ki uygun mesleki eğitim bir süreç olup bu süreç daha çocuk henüz çok küçükken işlemeye başlar. TMK m. 339/I uyarınca, çocuğun ergin olmadan önce, onun eğitimi hususunda karar alma yetkisi, velayet hakkı sahibi ana babadadır. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre “Ana ve baba, olgunluğu ölçüsünde çocuğa hayatını düzenleme olanağı tanılır; önemli konularda olabildiğince onun düşüncesini göz önünde tutarlar”. Hüküm uyarınca kural ana babanın çocuğun eğitim planı hususunda yetkili olmasıdır. Bununla beraber, çocuk ilerleyen yaşına uygun olarak olgunlaştıkça bu plan, ana baba ve çocuğun karşılıklı fikir alışverişleri sonucu vardıkları bir kararla şekillenecektir(TMK m. 339/III)¹³⁰. Ana babanın bu aşamada çocuğun meslek seçimi üzerindeki etkisi, çocuğu yönlendirmek ve çocuğun hatalı bir meslek seçimini önlemek için gerekli tavsiyelerde bulunmak biçiminde kendini gösterecektir¹³¹. Sürecin bahse konu tüm bu aşamalarında, çocuğun yetenek ve eğilimleri dikkate alınmalıdır. Bu nedenle çocuğun yetenek ve eğilimlerine uygun bir eğitim planı belirlenmiş ve uygulamaya koyulmuşsa, kural olarak, çocuğun ergin olduktan sonra keşfettiği yetenekleri sebebiyle ikinci bir eğitimi ana babadan talep edeme-

¹²⁷ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 94.

¹²⁸ Türkmen (n 90) 2723; Ateş (n 48) 192.

¹²⁹ Benzer yönde bkz. Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 13.

¹³⁰ Benzer açıklamalar için bkz. Türkmen (n 90) 2716.

¹³¹ Sonat (n 43) 248.



yeceği kabul edilmektedir¹³². Ancak kanaatimizce engelli çocuklarda bu görüşe katılmak mümkün görünmemektedir. Engelli çocuklarda, gerek onların engellerinin getirdiği belirsizlikler, gerek tıbbi gelişmeler ve gerekse çocuğun gelişim süreci, engelli çocukta çok zaman sonra, başlarda fark edilmemiş veya hiç var olmayan bazı kabiliyetlerin teşhis edilmesine yol açabilir. Kanaatimizce bu ihtimalde, engelli çocuğun durumuna özgü bir değerlendirme yapılmalı¹³³ ve bu yeni yetenek ve eğilimlerin onun farklı uygun bir mesleki eğitim almasını haklı kılması halinde, ana babanın yükümlülüğünün devam ettiği kabul edilmelidir. Öte yandan çocuğun engel durumunun da etkisiyle ona uygun olan eğitim, sürecin başından beri hatalı belirlenmiş olabilir. Bu ihtimalde de, çocuğun nitelik ve kabiliyetlerine uygun ikinci veya yeni bir eğitim verme ve bu eğitimin giderlerini karşılama yükümlülüğü devam etmelidir¹³⁴. Anılan bu ihtimallerde ana babanın, engelli çocuğun daha uzun süren eğitim sürecinin giderlerine veya ona uygun ikinci ya da ek bir eğitimin finanse edilmesine katlanması beklenmelidir¹³⁵.

b. Çocuğun Bakım ve Eğitim Giderlerinin Karşılansının Beklenebilir Olması

Ana babanın eğitimi devam eden ergin çocuğa karşı bakımla yükümlü olabilmesi için bu yükümlülüğün yerine getirilmesinin kendilerinden durum ve koşullara göre beklenebilir olması gerekir. Beklenebilirlik, somut olayın şartları çerçevesinde ilgili tüm koşullar nazara alınarak tayin edilmelidir¹³⁶. Bu kapsamda yükümlülüğün ana ve babadan, hem ekonomik koşullar çerçevesinde hem de çocukla olan kişisel ilişkileri dahilinde beklenebilir olması gerekir. Aşağıda bu unsurlar incelenecektir.

aa. Ekonomik Koşullar Açısından Beklenebilirlik

Ana babanın eğitimi devam eden ergin çocuğa karşı bakım yükümlülüğünün yerine getirilmesi, onlardan ekonomik açıdan beklenebilir olmalıdır. Ekonomik koşullar açısından beklenebilirlik tayin edilirken, hem ana babanın içinde bulunduğu ekonomik koşullar hem de çocuğun mali durumu dikkate alınmalıdır¹³⁷. Ergin çocuk açısından bakıldığında eğer çocuğun herhangi bir kazancı veya geliri varsa onun bu kazanç veya geliri öncelikle eğitimine sarf etmesi beklenir¹³⁸. Aynı

¹³² Sonat (n 43) 257.

¹³³ Camenzind (n 56) para 22.

¹³⁴ Camenzind (n 56) para 22.

¹³⁵ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 95.

¹³⁶ Hartmann, Art. 277 ZGB (n 48) para 3; Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 14.

¹³⁷ Ateş (n 48) 193. İsviçre hukuku yönünden bkz. Hartman, Art. 277 ZGB (n 48) para 4; Gmünder, Art. 277 ZGB (n 48) para 5.

¹³⁸ Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n 60) 185.

kural, çocuğun eğitimi için edindiği burslar için de geçerlidir¹³⁹. Bu kapsama, çocuğun varsayımsal gelirleri de dahil edilmektedir. Gerçekten de çocuğun eğitimi devam ettiği sürece, eğitimine uygun bir işte çalışması kendisinden beklenebiliyor ise bu varsayımsal gelir de ana babanın yükümlülüğünün kapsamı tayin edilirken hesaba katılacaktır¹⁴⁰. Bununla beraber kanaatimizce, engelli çocuğun eğitimine devam ederken aynı zamanda ondan bir işte çalışmasının beklenmesi güç görünmektedir. Çocuğun geri kalan mallarına gelince, onun gelir ve kazançlarını eğitimine sarf etme yükümlülüğünün, malvarlığını oluşturan parasal nitelikteki sermaye değerleri için devam ettiği buna karşın onun diğer malvarlığı değerlerini eğitimi için sarf etmekle yükümlü olmadığı kabul edilmektedir. Bununla beraber çocuğun bu mallarının değerinin ana babanın içinde bulunduğu mali koşullara kıyasla çok daha fazla olduğu bir durumda, çocuğun eğitim giderleri için bu mallara başvurusu gerektiği ifade edilmektedir¹⁴¹.

Ana babanın ekonomik koşulları da beklenebilirliğin tespitinde ele alınmalıdır. TMK m. 327/I uyarınca ana babanın bakım yükümlülüğü kural olarak çocuk ergin oluncaya dek devam eder ve bu aşamadaki bakım yükümlülüğünden bahsedebilmek için bu yükümlülüğün ana babadan ekonomik anlamda beklenebilir olması şartı aranmaz. Ana baba bu aşamada mümkün olduğu ölçüde tüm mali araçlarını, çocuğun bakımı için kullanmalı ve tüketmelidir. Oysa eğitime devam eden ergin çocuk söz konusu olduğunda durum farklıdır. Ergin çocuk açısından bakım yükümlülüğünün devamı için bu yükümlülüğün ana babadan ekonomik açıdan beklenebilir olması gerekir¹⁴². Ana baba artık tüm araçlarını tüketmek yerine yalnızca kendi bakımlarını karşıladıktan sonra geriye kalan mali araçlarını belli şartlar dahilinde bu uğurda sarf etmekle yükümlü olabilir¹⁴³. Ana ve babanın yoksul olması halinde, ergin çocuğa karşı bakım yükümlülüğünün varlığından söz edilemeyecektir¹⁴⁴. Öyleyse, ana ve baba, çocuk ergin olduktan sonra ona karşı bakım yükümlülüğünü üstlenmeyi haklı kılacak yeterlilikte ekonomik şartlara sahip değillerse, TMK m. 328/II uyarınca bakım yükümlülüğünün varlığından söz edilemeyecektir¹⁴⁵. Hangi ekonomik koşulların, beklenebilirlikten söz etmeye imkan vereceğinin tespiti kolay değildir. İsviçre hukukunda ana babanın, ergin çocuğa vermesi düşünülen nafaka düşüldükten sonra, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaları için gereken tutarı en az yüzde 20 oranında aşacak toplam gelire sahip olmaları gerektiği kabul edilmektedir¹⁴⁶.

¹³⁹ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 93.

¹⁴⁰ Sonat (n 43) 265.

¹⁴¹ Sonat (n 43) 266.

¹⁴² Ana ve babanın koşulları, her biri açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Bkz. Türkmen (n 90) 2731.

¹⁴³ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 102.

¹⁴⁴ Türkmen (n 90) 2732.

¹⁴⁵ Sonat (n 43) 262.

¹⁴⁶ Gmünder, Art. 277 ZGB (n 48) para 5; Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 17.



Eğitimine devam eden engelli çocuklar bakımından ekonomik beklenebilirlik kriteri özenle irdelenmelidir. Her şeyden önce, engelli çocukların ebeveynlerinin onun bakım ve eğitimi için mali kaynaklarını daha fazla sarf etmek durumunda kalacağı açıktır. Bu nokta, eğitim nafakasında ekonomik koşullar açısından beklenebilirliğin tayininde de esas alınmalı ve ana babadan, eğitimine devam eden ergin çocuğa ödenecek nafaka bakımından daha fazla bir fedakarlık beklenebilmelidir. Nitekim İsviçre öğretisinde de, ekonomik koşullar açısından beklenebilirliğin tespitinde tercih edilen yüzde 20 ölçütünün, somut olayın şartlarına göre aşağı veya yukarı çekilebileceği kabul edilmektedir¹⁴⁷. O halde engelli çocuklarda, somut olayın şartlarına göre, ana babanın kendi asgari geçimini sağladıktan sonra kalan tüm mali araçlarını ergin engelli çocuğun eğitimi için sarf etmesinin beklenebilir olduğu söylenebilir.

Bu başlık altında son olarak değinilmesi gereken husus, somut olayda henüz ergin olmayan ve böylelikle TMK m. 327/I uyarınca ana babanın kendisine karşı bakım yükümlülüğü altında olduğu bir çocuk ile eğitimi devam eden engelli ergin bir çocuğun varlığı halinde, yükümlülüğün sınırları ve kapsamının belirlenmesidir. Bu durumda nasıl bir yol izleneceğine dair Türk Medeni Kanunu herhangi bir hüküm içermemektedir. İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) Art. 276a ise bu meseleyi düzenlemektedir. Hükmün ilk fıkrasına göre küçüğün bakım talebi, diğer aile hukuku ilişkilerinden doğan bakım taleplerinden önceliklidir. O halde küçüğün bakım talebi, eğitimine devam eden ergin çocuğun bakım talebine göre önceliklidir. Hükmün ikinci fıkrasında ise haklı sebeplerin varlığı halinde hakim bu kuraldan ayrılabilmesi için düzenlenmiştir. Öğretide, İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) Art. 276a ile kabul edilen bu ilkelerin Türk hukuku bakımından da uygulanabilir olduğu kabul edilmektedir¹⁴⁸. Öyleyse hukukumuzda da küçüğün bakım talebi, normal şartlar altında ergin ancak eğitimi devam eden diğer çocuğun bakım talebinden öncelikli olacaktır¹⁴⁹. Ancak ergin çocuk engelli ise hakim, çocuğun bu özel durumunu nazara alarak, menfaat durumlarına daha uygun bir çözüm bulabilir¹⁵⁰. Eğitimi devam eden engelli ergin çocuğun özel gereksinimleri haklı sebep sayılarak ana babanın bakım yükümlülüğünün kapsamı buna göre biçimlendirilebilir. Bunun sebebi, engelli ergin çocukların tıpkı küçükler gibi belli ölçüde ana babaya daha bağımlı olmasıdır. Bu nedenle somut olay şartları, engel durumu ve engelin ağırlığı, ergin engelli çocuğun gördüğü eğitim ve onun yaşı gibi ölçütler dikkate alınarak, ana kuraldan sapılabileceği söylenebilir¹⁵¹.

¹⁴⁷ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 104; Gmünder, Art. 277 ZGB (n 48) para 5.

¹⁴⁸ Ateş (n 48) 201.

¹⁴⁹ Birinci Uzun (n 48) 97, 98.

¹⁵⁰ Ateş (n 48) 201.

¹⁵¹ Camenzind (n 56) para 40.

bb. Ana Baba ile Çocuk Arasındaki Kişisel İlişkiler Açısından Beklenebilirlik

Ana babanın eğitim nafakası ödemesinin onlardan beklenebilir olup olmadığı değerlendirilirken, ana baba ve çocuk arasındaki kişisel ilişkiler de belirleyici olacaktır. Buna göre ana ve baba, ergin olmasına rağmen bakım yükümlülüğünün devam edeceği çocuklarından, onların özellikle hem TMK m. 322 ile öngörülen aile hukukundan doğan yükümlülüklerini yerine getirmesini hem de genel davranış normlarına riayet etmesini bekleme hakkına sahip olabilmelidir¹⁵². TMK m. 322 uyarınca “ana, baba ve çocuk, ailenin huzur ve bütünlüğünün gerektirdiği şekilde birbirlerine yardım etmek, saygı ve anlayış göstermek ve aile onurunu gözetmekle yükümlüdür”. Hükümden başlıca üç tip yükümlülük elde edilmektedir. Bunlar, yardım etme, saygı gösterme ve aile onurunu gözetme biçimindedir¹⁵³. Bu yükümlülükler çocuğun ergin olması, evlenmesi veya ana ve babadan farklı bir yerde yaşaması ile son bulmaz¹⁵⁴. Diğer taraftan, çocuğun toplumda genel kabul görmüş davranış yükümlülüklerine de uygun davranması beklenir¹⁵⁵. Ayrıca, mesleki eğitimin gidişatı ve durumu hakkında çocuğun ebeveyni (doğru) bilgilendirme yükümlülüğünün var olduğu da söylenebilir¹⁵⁶. İşte çocuğun anılan bu yükümlülükleri haklı bir sebep olmaksızın, kusurlu biçimde ve ağır şekilde ihlal etmesi ve böylelikle ana baba ile çocuk arasındaki kişisel ilişkinin kurulamaması veya kopması halinde, bakım yükümlülüğünden söz edilemeyecektir¹⁵⁷.

Kişisel ilişkinin kurulamaması, zedelenmesi veya kopması hususunda değerlendirme yapılırken her iki tarafın davranış biçimleri ve somut olayın özellikleri dikkate alınmalıdır. Bu hususta hakimnin geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu söylenebilir¹⁵⁸. Kişisel ilişkilerin kopmasında çocuk açısından haklı sebeplerin var olması halinde, değerlendirme bu çerçevede yapılmalı ve ana babanın bakım

¹⁵² Ateş (n 48) 197.

¹⁵³ Dural, Öğüz ve Gümüş (n 61) para 1648; Öztan (n 48) 1020. Yükümlülüklerin içeriklerine dair geniş bilgi için bkz. Kılıçoğlu (n 61) 609. Anılan bu yükümlülüklerin ifası için dava açma veya cebri icra yoluna başvurma mümkün olmadığı kabul edilmektedir. Bununla beraber bu yükümlülüklerin ihlali örneğin TMK m. 510 uyarınca mirasçılıktan çıkarılmaya veya Türk Borçlar Kanunu m. 295 b. 2 uyarınca, yapılan bağışlamanın geri alınmasına sebebiyet verebilir. Bkz. Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 417; Yılmaz (n 49) 521; Yünlü (n 48) 381; Akıntürk ve Ateş (n 2) 400. Bu hükümden anılan yükümlülükler, daha ziyade başkaca kuralların yorumlanmasında ve bunların boşluklarının doldurulmasında rol oynar. Bkz. Serozan (n 48) 242.

¹⁵⁴ Akyüz (n 28) 223; Öztan (n 48) 1022; Akıntürk ve Ateş (n 2) 400.

¹⁵⁵ Örneğin çocuğun haysiyetsiz bir yaşam sürmesi ya da kendisine eğitimi için verilen mali araçları başka amaçla tüketmesi hallerinde, ana ve babanın bakım yükümlülüğünden kaçınması mümkün olabilir. Bkz. Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 127.

¹⁵⁶ Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 128.

¹⁵⁷ Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n 60) 705. İsviçre hukukundaki görüşler için bkz. Hartmann, Art. 277 ZGB (n 48) para 5; Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 130; Gmünder, Art. 277 ZGB (n 48) para 5.

¹⁵⁸ Sonat (n 43) 249. Kişisel ilişkilerin kurulamaması veya kesilmesi ana ya da babanın kusurlu bir davranışından ileri geliyorsa bu ihtimalde, ilgili ana veya babanın bakım yükümlülüğünün devam ettiğinin kabulü gerekir. Bkz. Hartmann, Art. 277 ZGB (n 48) para 5.



yükümlülüğü yönünde karar verilmelidir. Nitekim İsviçre hukukunda, örneğin boşanmanın yol açtığı ağır duygusal sonuçlara maruz kalan çocuğun ana veya babası ile ilişkileri incelenirken, daha ihtiyatlı yaklaşılması gerektiği kabul edilmektedir. Zira çocuk üzerinde olumsuz duygulara ve böylelikle ana veya babası ile gerginliklere yol açabilecek bu süreç, kişisel ilişkinin kopmasında çocuğun sorumluluğunu da ortadan kaldırabilir¹⁵⁹.

Ana baba ile çocuk arasındaki kişisel ilişkiler, ergin çocuğun engelli olduğu ihtimalde titizlikle değerlendirilmelidir. Engelli çocuğun geçirmiş olduğu psikolojik ve sosyolojik gelişim süreci sebebiyle, onun ebeveynin anlayışlarına uygun davranış sergilemesinin beklenmesi mümkün değilse, nafakaya hükmedilmesinde kişisel ilişkileri nazara almamak gerekir¹⁶⁰. Gerçekten de örneğin çocuğun zihinsel engeli sebebiyle ilgili yükümlülükleri ihlal etmesinde kendisine kusur atfedilmesi mümkün olmuyorsa, bu kriter bir anlam taşımamalıdır¹⁶¹. Kanaatimizce bu yorumu daha da geniş tutmak mümkün olabilir. Şöyle ki bir çocuğun engeli, her durumda onun ayırt etme gücünü etkilemez. Ortopedik veya görme engelli bir çocuğun durumu buna örnektir. Bununla beraber, engelli olmanın getirdiği zorlukların, engelli kimsenin ruhsal durumunu, davranış biçimlerini ve toplumdaki diğer bireylerle, özellikle de ailesiyle ilişki kurma tarzını etkilemesi kaçınılmazdır. Başka bir ifadeyle bu kimselerin engelli olmayan bireylere nazaran kişisel ilişkilerde bazı zamanlar daha gergin, tutarsız ya da sabırsız olması ve hatta hırçınlaşması olağandır. İşte ana baba ile çocuk arasındaki kişisel ilişkiler değerlendirilirken hiç şüphesiz engelli bireyin içinde bulunduğu durum ve buna bağlı sergilediği davranış biçimleri de gözardı edilmemelidir. İsviçre hukukunda boşanmanın çocuk üzerinde bıraktığı olumsuz etki nasıl dikkate alınıyorsa, aynı şekilde engellilik halinin kişide bıraktığı olumsuz etkiler de kişisel ilişkiler bakımından dikkate alınmalıdır. Nitekim engelli bir çocuğun tüm zorluklarına rağmen bağımsız bir birey olmak uğruna verdiği çabanın etkisinde kalabileceği ve böylelikle ana babasına agresif veya saygısız tavırlar sergileyebileceği unutulmamalıdır. Öyle ki TMK m. 322 ile düzenlenen karşılıklı saygı ve anlayış gösterme biçimindeki yükümlülük, ana baba ve çocuğun sosyal ve psikolojik açıdan yardımlaşma ve dayanışma içinde olmasını; hem günlük yaşama dair problemlerin çözümünde hem de sağlık veya diğer gereksinimlerinin karşılanmasında birbirlerine destek olmalarını kapsar¹⁶². Nihayet engelli çocuğun engeli sebebiyle örneğin bir rehabilitasyon merkezinde kalması ve evden uzak olması sebebiyle ana baba ile kişisel ilişkilerinin zayıflaması da, eğitim nafakasına hükmedilmesinde etkili olmamalıdır¹⁶³.

¹⁵⁹ Gmünder, Art. 277 ZGB (n 48) para 5; Hartmann, Art. 277 ZGB (n 48) para 5.

¹⁶⁰ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 95.

¹⁶¹ Camenzind (n 56) para 16.

¹⁶² Dural, Ögüz ve Gümüş (n 61) para 1650.

¹⁶³ Camenzind (n 56) para 16.

3. Yükümlülüğün Süresi

Ana babanın eğitim nafakası kapsamındaki bakım yükümlülüğünün süresi, çocuğun eğitimi tamamlayacağı makul süre olarak kabul edilmektedir¹⁶⁴. Bu bakımdan bir yaş sınırının mevcut olmadığı belirtilmelidir¹⁶⁵. Haklı bir sebep olmaksızın, eğitim makul sürede bitirilemiyorsa, ana babanın çocuğun kalan eğitimi bakımından nafaka ödemesinin beklenemeyeceği ifade edilmektedir¹⁶⁶. Bununla beraber eğitimin uğradığı geçici kesintiler veya başarısızlıklar nafaka yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Diğer taraftan çocuğun eğitimi bakımından verdiği uzun süreli ara, çocuğun eğitimi sona erdirmiş olduğu yönünde zımni bir irade yansıttığının kabulü sonucunu doğurabilir ve böylelikle ana babanın bakım yükümlülüğü son bulabilir¹⁶⁷. Yükümlülüğün hangi süre zarfında devam edeceği bakımından çocuğun eğitime karşı gösterdiği ciddiyet de belirleyicidir. Bu meseleye daha önce değinildiği için burada tekrar edilmeyecektir¹⁶⁸.

Ana babanın eğitimi devam eden ergin engelli çocuğa karşı bakım yükümlülüğü, çocuk uygun mesleki eğitimi tamamladığında sona erer. Hakim eğitim nafakasına hükmederken bu nafaka için kesin bir süre öngörmüşse, sürenin sonunda ana babanın yükümlülüğü kendiliğinden son bulacaktır. Diğer durumlar için nafakanın kaldırılması amacıyla dava açılması gerekir. Nitekim TMK m. 331/I uyarınca “Durumun değişmesi halinde hakim, istem üzerine nafaka miktarını yeniden belirler veya nafakayı kaldırır”. Nihayet ölüm de nafaka yükümlülüğünü sona erdirecektir¹⁶⁹.

IV. ENGELLİ ÇOCUKLARDA YARDIM NAFAKASININ ROLÜ VE UYGULANMASI

Aile olmanın getirdiği yardımlaşma ve dayanışma yükümlülüğü TMK m. 364-366 arasında hüküm altına alınmış ve böylelikle ahlaki bir ödev kanuni bir düzenleme halini almıştır¹⁷⁰. Yardım nafakasını genel itibarıyla hükme bağlayan TMK m. 364/I uyarınca “Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür”. Hüküm-

¹⁶⁴ Türkmen (n 90) 2720; Ateş (n 48) 199; Kılıçoğlu (n 61) 623; Baygın (n 52) 122.

¹⁶⁵ Birinci Uzun (n 48) 96; Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 435. İsviçre hukuku yönünden bkz. Hartmann, Art. 277 ZGB (n 48) para 6; Fountoulakis ve Breitschmid, Art. 277 ZGB (n 48) para 21.

¹⁶⁶ Türkmen (n 90) 2720; Ateş (n 48) 199.

¹⁶⁷ Ateş (n 48) 200.

¹⁶⁸ Bkz. Yuk. III, B, 2, a başlığı altındaki açıklamalar.

¹⁶⁹ Benzer yönde bkz. Öztan (n 48) 1052.

¹⁷⁰ Hayrunnisa Özdemir, “Yargıtay Kararları Işığında Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası” (2014) 9(100) Terazi Hukuk Dergisi 65, 66; Ayşen Çilenti Konuralp, “Türk-İsviçre Hukukunda Yardım Nafakası Yükümlülüğünün Hakkaniyete Aykırılık Nedeniyle Azaltılması veya Kaldırılması” (2020) 22(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1021, 1024; Seda İrem Çakırca, “Kardeşler Arasında Nafaka Yükümlülüğü” (2015) 15(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 65, 69; Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n 60) 203; Yılmaz (n 49) 562.



den anlaşıldığı üzere altsoy ve üstsoy ile kardeşler, karşılıklı olarak¹⁷¹ nafaka yükümlülüğü altındadır. Öyleyse ana ve baba da çocukları karşısında, şartları var olduğu takdirde yardım nafakası yükümlüsü olabilir. Bununla beraber yardım nafakası, bakım nafakasına göre tali niteliktedir. TMK m. 364/III düzenlemesinden bu sonuca varmak mümkündür. Buna göre “Eş ile ana ve babanın bakım borçlarına ilişkin hükümler saklıdır”. Öyleyse konumuz açısından engelli çocuğun geçimi, bakım yükümlülüğü kapsamında ana babasınca sağlanabilecek durumda ise çocuğun TMK m. 364 uyarınca nafaka yükümlülerinden yardım nafakası talep etmesi mümkün değildir¹⁷².

Yardım nafakası, bakım nafakasından farklı olarak, nafaka talep edecek olan kimsenin bu yardım sağlanmadığı durumda yoksulluğa düşecek olmasını şart koşar(TMK m. 364/I). Bu madde anlamında yoksulluktan, kişinin yaşamı ve geçimi için zorunlu olan araçları kendi imkanları ile temin edemeyecek durumda olması anlaşılmalıdır¹⁷³. Yoksulluğun tayininde evvela kişinin içinde bulunduğu imkanlar değerlendirilmelidir. Nafaka talep eden kişi çalışabilecek durumda olmasına ve çalışma imkanına sahip bulunmasına rağmen çalışmıyorsa, talep reddedilmelidir¹⁷⁴.

TMK m. 365/II nafaka miktarının sınırlarını belirlemektedir. Buna göre nafaka miktarı talep sahibinin geçinmesine yetecek ölçüde ve karşı tarafın mali gücüne uygun olmalıdır. Öyleyse yardım nafakası, kişinin geçimi için gereken miktar ile sınırlıdır. Bunlar genel olarak kişinin giyinme, beslenme, barınma ve sağlığı ile ilgili giderlerdir¹⁷⁵. Nafaka yükümlüsünün daha fazlasını karşılayabilecek durumda olması bu sonucu değiştirmez¹⁷⁶.

Yardım nafakası ile yükümlü olacak kişi altsoy veya üstsoy ise bu kimsenin ödeme gücünün olması yeterlidir¹⁷⁷. Ödeme gücünün var olmasından, bu kimselerin yardımda bulunduğu takdirde yoksulluğa/zor duruma düşmeyecek olması

¹⁷¹ Hatice Karacan Çetin, “Aile Topluluğu” Özlem Tüzüner ve Metin İkizler (Eds), *Medeni Hukuk – II (Aile Hukuku)* (Adalet 2023) 421; Baygın (n 52) 444; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 61) para 1763; Akıntürk ve Ateş (n 2) 455; Çilenti Konuralp (n 170) 1025; Özdemir, “Yardım Nafakası” (n 170) 66; Öztan (n 48) 1205; Serozan (n 48) 246.

¹⁷² Ateş (n 48) 183; Sonat (n 43) 241; Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 499; Çakırca (n 170) 84.

¹⁷³ Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 500; Baygın (n 52) 450; Birinci Uzun (n 48) 103; Yılmaz (n 49) 567; Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n 60) 204. Nafaka talep eden kişinin mutlak şekilde yoksulluğa düşmesi şart değildir. Onun, kendisine yardım edilmediği durumda yoksulluğa düşme tehlikesi içinde olması da bu kapsamdadır. Bkz. Çakırca (n 170) 72; Karacan Çetin (n 171) 423; Özdemir, “Yardım Nafakası” (n 170) 68; Öztan (n 48) 1210; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 61) para 1765.

¹⁷⁴ Akıntürk ve Ateş (n 2) 457; Birinci Uzun (n 48) 103; Karacan Çetin (n 171) 424; Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 502; Yılmaz (n 49) 567; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 61) para 1768. Benzer yönde bkz. Çilenti Konuralp (n 170) 1028; Öztan (n 48) 1211; Baygın (n 52) 451.

¹⁷⁵ Akıntürk ve Ateş (n 2) 459; Çakırca (n 170) 81. Ayrıca bkz. Özdemir, “Yardım Nafakası” (n 170) 74.

¹⁷⁶ Birinci Uzun (n 48) 112; Yılmaz (n 49) 569; Karacan Çetin (n 171) 431; Öztan (n 48) 1218.

¹⁷⁷ Dural, Ögüz ve Gümüş (n 61) para 1773; Özdemir, “Yardım Nafakası” (n 170) 70; Yılmaz (n 49) 568; Birinci Uzun (n 48) 106; Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 502; Uzun Kazmacı, “Nafaka” (n

anlaşılmalıdır¹⁷⁸. Buna karşın kardeşlerin yardım nafakası yükümlüsü olabilmesi bakımından kanun refah içinde olma şartını aramıştır(TMK m. 364/II)¹⁷⁹. Nafakanın hangi sırada talep edileceği ise TMK m. 365/I ile düzenlenmiştir. Buna göre yardım nafakasına ilişkin dava, mirastaki sıra gözetilerek açılacaktır.

Niteliklerini ve koşullarını genel itibariyle açıklamış olduğumuz yardım nafakası, engelli çocukların bakım ve geçim giderlerinin karşılanmasında başvuru- labilecek bir araçtır ve bu noktada bazı açılardan önem taşır. Öncelikle, engelli çocuğun ana babasının bakım yükümlülüğü TMK m. 327/I kapsamında devam ettiği ve giderler karşılandığı ölçüde, TMK m. 364 ve devamı hükümlerle düzenlenen yardım nafakasına hükmedilemez. Zira belirttiğimiz üzere bakım nafakası yardım nafakasından önceliklidir. Bununla beraber, engelli çocukların içinde bulundukları özel gereksinimlere bağlı olarak geçim ve bakım giderleri yüksek olabilir¹⁸⁰. Bu ihtimalde ana ve baba sahip olduğu tüm mali imkanları tüketse de, çocuğun ihtiyaçları bu yolla tam olarak karşılanamayabilir. İşte söz konusu bu durumda, ana babanın bakım yükümlülüğünün ifası ile karşılanamayan kısım için, şartları mevcutsa, diğer yükümlülere karşı yardım nafakası talebi yöneltilebilir¹⁸¹. Bu durum özellikle, henüz ergin olmamış engelli çocukların bakımı açısından önem taşıyabilir.

Yardım nafakasının engelli çocuklar bakımından diğer önemli yönü kendini, engelli çocuğa karşı ana babanın bakım yükümlülüğünün sona erdiği ancak engelli çocuğun desteklenme ihtiyacının devam ettiği ihtimallerde gösterir¹⁸². Öyle ki engelli çocuk ergin olunca ana babanın bakım yükümlülüğü TMK m. 328/I uyarınca sona erecektir. Nitekim Türk Medeni Kanunu'nda, engelli çocukların ihtiyaçlarının artarak devam etmesi gerçeğine rağmen bu çocuklar bakımından ana babanın bakım yükümlülüğünün devam edeceğini öngören özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Yukarıda da açıklandığı üzere, bu ihtimalde ana babanın bakım yükümlülüğünün devamı ancak engelli ergin çocuk eğitime devam

60) 204; Çakırca (n 170) 85; Çilenti Konuralp (n 170) 1029; Karacan Çetin (n 171) 425; Öztan (n 48) 1213; Akıntürk ve Ateş (n 2) 458; Baygın (n 52) 456.

¹⁷⁸ Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 502; Çilenti Konuralp (n 170) 1029; Birinci Uzun (n 48) 106; Yılmaz (n 49) 568; Çakırca (n 170) 85; Karacan Çetin (n 171) 425.

¹⁷⁹ Refah içinde olmak genel itibariyle kendisinin ve ailesinin geçimini temin etmesinin yanında, tasarrufla bulunabilme, yatırımlar yapabilme ve ortalama üstü bir hayat standardına sahip olma, lüksü yaşayabilme anlamını taşır. Bu konudaki açıklamalar için bkz. Kılıçoğlu (n 61) 677; Özdemir, "Yardım Nafakası" (n170) 67; Baygın (n 52) 447. Kardeşlerin nafaka yükümlülüğü bakımından öngörülen bu koşul, kardeşlerin nafaka yükümlüsü olma ihtimalini altsoy ve üstsoya nazaran zorlaştırmaktadır. Bkz. Çilenti Konuralp (n 170) 1027. İsviçre hukukunda kardeşlerin birbirine karşı nafaka yükümlülüğü kaldırılmıştır. Bu yükümlülük sadece altsoy ve üstsoy ile sınırlı olarak varlığını sürdürmektedir. Bununla beraber alt ve üstsoyun nafaka yükümlülüğü de hukukumuzdan farklı olarak "refah içinde olma" şartına bağlıdır. Bkz. Çakırca (n 170) 86.

¹⁸⁰ Baygın (n 52) 126.

¹⁸¹ Camenzind (n 56) para 28. Ayrıca bkz. Serozan (n 48) 246.

¹⁸² Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 95.



ediyorsa (TMK m. 328/II) mümkün olabilecektir. Oysa engelli çocuk eğitimini erginlikle beraber tamamlamış olabilir, ergin olduktan sonra eğitimine devam etmeyebilir ya da edemeyebilir. Buna rağmen onun özel gereksinimleri ve bakım ihtiyacı varlığını sürdürebilir¹⁸³. Bu ihtimalde ana babanın bakım yükümlülüğünün devam edeceğine dair açık bir hükme rastlanmadığı için uygun çare yardım nafakası olacaktır¹⁸⁴. Benzer durum, engelli çocuğun uygun mesleki eğitim almasına rağmen onun herhangi bir gelir getirici işte çalışmaması, yani işsiz olması¹⁸⁵ ihtimalinde de geçerlidir. Öyle ki engelli bir bireyin çalışma imkanlarının her daim daha sınırlı olacağı bir gerçektir. Bu durumda da geçim giderleri için engelli çocuk TMK m. 364 ve devamı hükümler uyarınca ana babasından ve diğer nafaka yükümlülerinden şartları dahilinde yardım nafakası talep edebilecektir.

Kanaatimizce engelli ergin çocuğun uygun mesleki eğitimi tamamlaması ve buna uygun bir işte çalışması sebebiyle bir gelirinin olması da dikkatle incelenmelidir. TMK m. 364'ün nafaka için aradığı yoksulluk şartı, nafaka talep eden kimsenin herhangi bir gelirinin olmamasını gerektirmez. Kişinin belli oranda bir geliri olabilir ancak bu gelir ona yetmediği için onun kendisine yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşecek olmasından bahsedilebilir¹⁸⁶. Bu durum engelli bireyler bakımından çok daha önemlidir. Gerçekten de aynı gelire sahip olmakla beraber içlerinden biri engelli olan buna karşın diğerinin engelli olmadığı iki birey mukayese edildiğinde, her birinin şartları, gereksinimleri ve buna bağlı zorunlu giderlerinin farklı olacağı açıktır. Bu ihtimalde engelli olmayan kimse geliri ile temel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamını sürdürebilirken, aynı geliri elde eden engelli bireye bu miktar yetmeyebilir. Kişi engelli bir birey olduğu için gelirinin büyük bir kısmını özellikle artan tedavi, rehabilitasyon veya terapi ihtiyaçlarına harcamak durumunda olabilir. Yoksulluk olgusu değerlendirilirken o kişinin temel beslenme, barınma, giyinme ve sağlık ihtiyaçları nazara alınmaktadır. Bu kapsamda engellilerin artan tıbbi gereksinimleri de bu hesaba katılmalıdır¹⁸⁷. Kanaatimizce bu noktada engelliliğe bağlı diğer giderler de göz önünde bulundurulmalıdır¹⁸⁸.

¹⁸³ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 95.

¹⁸⁴ Engelliler açısından açıklamalar için bkz. Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 34. Genel açıklamalar için bkz. Yünlü (n 48) 387. Yargıtay da, çalışmayan ergin çocukların zorunlu geçim giderlerinin karşılanması için babanın yardım nafakası ödemesine hükmetmiştir. Bkz. Yargıtay 3. Hd, E. 2013/17433, K. 2014/1538, T. 04.02.2014. www.legalbank.net ET (01.07.2025).

¹⁸⁵ İşsizlik halinde ana babanın bakım yükümlülüğü mevcut olmaz, olsa olsa onun ZGB Art. 328 (TMK m. 364) uyarınca çocuğa karşı yardım yükümlülüğü (yardım nafakası) mevcut olabilir. bkz. Hegnauer, Art. 277 ZGB (n 48) para 62.

¹⁸⁶ Çakırca (n 170) 73; Erdem ve Makaracı Başak (n 30) 501.

¹⁸⁷ Aebi-Müller ve Tanner (n 54) 95.

¹⁸⁸ Yardım nafakasının tayininde hakim geniş takdir yetkisi olup hakim nafaka miktarını takdir ederken, diğer unsurların yanında tarafların sağlık ve engellilik durumunu da hesaba katmalıdır. Bkz. Karacan Çetin (n 171) 431. Yardım nafakasının miktarının tayininde hakim nafaka alacaklısının örneğin sağlık durumu veya sürekli bakıma muhtaç olması gibi koşullarını da nazara almalıdır. Bkz. Dural, Ögüz ve Gümüş (n 61) para 1792.

Şöyle ki engelliliğe bağlı ihtiyaçlar sadece tıbbi gereksinimlerle sınırlı değildir. Engelli bireyler temel ihtiyaçlarını karşılarken dahi engelli olmayan bireylerle mukayese edildiğinde çok daha fazla gider yapmak durumunda kalabilir. Bu bakımdan yaşamsal temel ihtiyaçlarını karşılamak için ücreti mukabilinde bir yardımcı istihdam eden engelli bireyin bu gider kalemi de, onun geliri ve giderleri ile yoksulluğa düşme olgusu değerlendirilirken dikkate alınmalıdır. Özetle yardım nafakasındaki yoksulluk ibaresinin anlamı tayin edilirken ve engelli kimse lehine hükmedilecek yardım nafakasının sınırını oluşturan geçim giderinin kapsamı belirlenirken, engelli kimsenin içinde bulunduğu koşullara göre daha geniş bir yorum yapılarak karar verilmelidir. Engellilere karşı bakım yükümlülüğünün devamına dair açıkça bir hüküm içermeyen Türk Medeni Kanunu'ndaki bu eksiklik, anılan çözüm yolu ile giderilmelidir. Bunun yanında sosyal devlet anlayışı gereği etkin bir devlet desteğinin önemi de burada tekrar vurgulanmalıdır.

Nihayet belirtmek gerekir ki, sahip oldukları engelleri sebebiyle özel gereksinimleri olan engelli ergin çocukların ihtiyaçlarının dayanağı olarak TMK m. 364 ve devamı hükümlere başvurulacak olması öğretide yetersiz addedilmiştir. Nitekim bu hükümler hem ikincil nitelikte hem de kapsam açısından sınırlı bir işleve sahip olacaktır¹⁸⁹. Hukukumuzda süresiz olarak yoksulluk nafakasına hükmedilmesi mümkün iken engelli çocuklar açısından erginlikten sonra da devam edecek bir bakım yükümlülüğünün bulunmaması, onların bakım giderlerinin yardım nafakası ile çözülecek olması eleştirilmiştir¹⁹⁰. Engelli çocuklar özel gereksinimlere sahip olacağı ve bu gereksinimlerin engel durumları var olduğu sürece, çocuğun ergin olmasından bağımsız olarak devam edeceği düşünüldüğünde, engelli ergin çocuğa karşı ana babanın bakım yükümlülüğünü öngören bir hükmün mevcut olmaması ilk bakışta bir eksiklik gibi görünmektedir. Bununla beraber kanaatimizce gerek TMK m. 328/II'nın yukarıda açıklanan biçimde yorumlanması, gerekse TMK m. 364 ve devamı hükümlerin ifade edildiği biçimiyle uygulanması, bu konuda etkin bir çözüm sağlayabilecektir. Diğer taraftan sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bu alanda devletin sunduğu imkanların iyileştirilmesi ve geliştirilmesi de önem taşımaktadır. Amaç, gerek çocuğun eğitiminin gerekse onun bakımının temin edilmesini sadece ana babanın vicdanına bırakmak yerine, ana babanın bu yönde gerekli ve doğru adımları atmasını mümkün kılacak motivasyonları, özel hukuk yükümlülükleri vasıtasıyla mümkün kılmaktır.

V. EĞİTİMİ DEVAM EDEN VEYA ENGELLİ ÇOCUĞUN TEREKEDEN ALACAK HAKKI

Türk Medeni Kanunu'nun "eğitim ve öğrenim giderleri" başlığını taşıyan 674. maddesinin ikinci fıkrasına göre "Eğitim ve öğrenimini tamamlamamış olan

¹⁸⁹ Benzer yönde bkz. Keskin (n 83) 46.

¹⁹⁰ Uzun Kazmacı, "Bakım Yükümlülüğü" (n 48) 706.



veya engelliliği bulunan çocuklara, paylaşmada hakkaniyete uygun bir ödeme yapılır”. İncelemekte olduğumuz konu çerçevesinde bu mesele de ele alınmalıdır. Zira TMK m. 674/II, çocuğun eğitim ve bakım giderlerinin karşılanması ile yakından ilgilidir¹⁹¹. Bu hükümde, mirasbırakanın ölüm anında henüz eğitimini tamamlamamış veya engelli bir çocuğu varsa, ona terekeden uygun bir ödeme yapılacağı öngörülmüştür¹⁹². Bu hakka sahip olanlar, “eğitimini tamamlamamış” veya “engelli” çocuklar olarak zikredilmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki hükmün açık lafzı karşısında bu haktan yalnızca mirasbırakanın çocukları yararlanabilir, hükmün kapsamının tüm altsoya genişletilmesinden bahsedilemez¹⁹³. Diğer taraftan bu hakkın mirasçılık sıfatına bağlı olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, hükümde geçen nitelikleri taşıyan çocuklar mirasbırakandan önce ölmüşlerse, onların mirasçıları talepte bulunamayacaktır. Benzer şekilde feragat, ret, yoksunluk veya iskat gibi sebeplerle mirasçı olamayan çocukların da bu hakka sahip olduklarından söz edilemez¹⁹⁴.

Eğitimine devam eden veya engelli çocuğa terekeden uygun bir ödemenin yapılmasını öngören bu düzenlemenin emredici nitelikte olduğu kabul edilmektedir¹⁹⁵. Hak sahibine terekeden yapılacak bu ödemenin, onun saklı payına mahsup edilemeyeceği, başka bir ifadeyle eğitimi devam eden veya engelli çocuğun saklı payının yanında bu vasıflarına bağlı olarak terekeden uygun bir ödeme de elde edebileceği kabul edilmektedir¹⁹⁶. Mirasbırakan yapacağı bir tasarrufla, çocuğu bu haktan mahrum bırakamaz¹⁹⁷.

¹⁹¹ Hükmün İsviçre Medeni Kanunu’ndaki karşılığı ZGB Art. 631 Abs. 2’dir. Açıklamalar için bkz. Arnold Escher, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Erbrecht, Zweite Abteilung: Der Erbgang* (Art. 537-640) (3. Auflage, Schulthess & Co AG Zürich 1960) Art. 631 ZGB para 12 ve 14.

¹⁹² Bu ödemenin hukuki niteliğinin tazminat olduğu yönünde bkz. Ali Naim İnan, Şeref Ertaş ve Hakan Albaş, *Türk Medeni Hukuku - Miras Hukuku* (12. Baskı, Seçkin 2024) para 2038. Bu bir tazminat değil özel bir alacak hakkıdır. Bkz. Sezer Çabri, *Miras Hukuku Şerhi* (TMK m. 640-682) C. III (On İki Levha 2020) para 696.

¹⁹³ Mustafa Dural ve Turgut Öz, *Türk Özel Hukuku (Cilt IV), Miras Hukuku* (19. Baskı, Filiz Kitabevi 2023) para 1435; Çabri (n 192) para 698. Aksi yönde bkz. Roland Fankhauser, in Ruth Arnet, Peter Breitschmid ve Alexandra Jungo (Hrsg.), *CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Erbrecht Art. 457-640 ZGB*, (4. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2023) Art. 631 ZGB para 5.

¹⁹⁴ Dural ve Öz (n 193) para 1443. Aksi yönde bkz. Çabri (n 192) para 695.

¹⁹⁵ İnan, Ertaş ve Albaş (n192) para 2041. İsviçre hukuku yönünden bkz. Rolando Forni ve Giorgio Piatti, in Thomas Geiser ve Stephan Wolf (Hrsg.), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch II, (Art. 457-977 ZGB, Art. 1-61 SchlT ZGB)* (6. Auflage, Helbing Lichten hahm Verlag 2019) Art. 631 ZGB para 7; Fankhauser, Art. 631 ZGB (n 193) para 5.

¹⁹⁶ Martina Bosshardt, in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (Hrsg.), *OFK – Orell Füssli Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (4. aktualisierte Auflage, Orell Füssli Verlag 2021) Art. 631 ZGB para 4; Forni ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 7; Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 17.

¹⁹⁷ Dural ve Öz (n 193) para 1441; İnan, Ertaş ve Albaş (n192) para 2041. Bu ihtimalde mirasbırakanın bu şekilde yaptığı ölüme bağlı tasarrufların kendiliğinden geçersiz olmadığı ancak ilgililerin iptal davası açmak suretiyle alacak hakkını talep edebileceği yönünde bkz. Çabri (n 192) para 697.

TMK m. 674/II uyarınca terekeden kendisine ödeme yapılacak ilk grup, mirasbırakanın eğitimi devam eden çocuklarıdır. O halde eğitimi ebeveynin ölüm anında henüz tamamlamamış olan çocuk, engelli olsun veya olmasın, bu hakka sahip olacaktır¹⁹⁸. Düzenleme ile hedeflenen asıl amaç, eğitimi devam eden ve eğitim giderlerini muhtemelen kendisine kalacak miras payından karşılayacak olan çocuğa, daha önce doğmaları sebebiyle mirasbırakanın sağlığında eğitim giderleri mirasbırakanca yapılmış diğer çocuklar karşısında bir eşitlik sağlamaktır¹⁹⁹. Eğitimi tamamlamış veya eğitimi yarıda kesmiş ve devam etmeyecekleri de sabit olan çocuklar bakımından bu hüküm uygulama alanı bulmaz²⁰⁰.

TMK m. 674/II ile terekeden kendilerine uygun bir ödeme yapılacak ikinci grup, mirasbırakanın engelli çocuklarıdır. Burada mirasbırakanın engelli çocukları ile ilk etapta kastedilen, onun artık hiçbir suretle eğitim süreci içinde olmayan veya kendilerine eğitim sağlanamayacak durumda olan engelli çocuklarıdır²⁰¹. Engelli çocuklara bu hakkın tanınmasının temel düşüncesi, onların engeli ve içinde bulunduğu koşulları sebebiyle maruz kaldığı özellikle de ekonomik dezavantajların belli ölçüde tolere edilmesidir²⁰². Engelli çocukların kapsamına görme, işitme, ortopedik veya zihinsel engelliler, gelişim yavaşlığı bulunanlar, epilepsi hastaları veya belli bir sebeple kısmen veya tamamen çalışma gücü kaybı yaşıyanlar dahildir²⁰³.

Engelli çocuğun talep hakkı açısından belirleyici olan şey, bu çocuğun, eğer yaşasaydı ebeveyninin desteğine hangi ölçüde ihtiyaç duyacak olduğudur. Nitekim özellikle İsviçre öğretisinde engelli çocuklara tanınan bu hakkın, ZGB Art. 328 ve devamı (TMK m. 364 ve devamı) hükümlerde yer alan yoksulluğa düşecek olan kimseye aile fertlerinin yardım etme yükümlülüğünün genişletilmiş bir

¹⁹⁸ İsviçre Medeni Kanunu ZGB Art. 302 Abs. 2 (TMK m. 340/II) ile bu eğitim hakkına engelli çocukların da sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle ZGB Art. 631 Abs. 2'de (TMK m. 674/II) tekrar eğitimi devam eden engelli çocuklar ibaresine yer verilmemesi yerinde görülmektedir. Bkz. Paul Eitel, in, Heinz Hausheer (Hrsg.), *BK – Berner Kommentar Band/Nr. III/2/3, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Erbrecht, Der Erbgang, Die Ausgleichung, Art. 626-632 ZGB* (Stämpfli Verlag AG 2004) Art. 631 ZGB para 37.

¹⁹⁹ Zahit İmre ve Hasan Erman, *Miras Hukuku* (17. Basım, Der Yayınları 2024) 534. İsviçre hukuku için bkz. Fankhauser, Art. 631 ZGB (n 193) para 5; Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 12; Bosshardt, Art. 631 ZGB (n 196) para 5; Forni ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 9; Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 38. Buna karşın Dural ve Öz, hükmün amacının böyle bir eşitlik sağlamaktan ziyade eğitim ve öğretimi desteklemek ve kolaylaştırmak olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Dural ve Öz (n 193) para 1434. Her iki amacın var olduğu yönünde bkz. Çabri (n 192) para 693.

²⁰⁰ Dural ve Öz (n 193) para 1436; Çabri (n 192) para 700.

²⁰¹ Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 37.

²⁰² Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 38; Bosshardt, Art. 631 ZGB (n 196) para 6.

²⁰³ İyileşmesi mümkün olmayan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıkların da bu kapsamda olduğu yönünde bkz. Dural ve Öz (n 193) para 1438. Engelli çocuklar, zihinsel kabiliyetleri geç gelişen çocuklar ve çalışma gücünü kaybetmiş kimseler hükmün kapsamına dahildir. Bkz. İmre ve Erman (n 199) 534. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Escher, Art. 631 ZGB (n 191). para 14.



halini arz ettiği de belirtilmektedir²⁰⁴. Bu nedenle, eğer engelli çocuk, geçimini sağlayacak ölçüde bir gelir ya da kazanç elde ediyorsa, onun terekeden kendisine yapılacak ödemeden bütünüyle mahrum kalabileceği savunulmaktadır²⁰⁵. Kanaatimizce bu görüşe katılmak güçtür. Hükümün amacı engelli çocuğu desteklemek olmakla beraber hüküm emredicidir. Onun geçimini sağlayacak bir geliri olsa dahi kendisine terekeden uygun bir ödeme yapılmasını talep edebileceği kabul edilmelidir. Bu ihtimalde, çocuğun geliri ancak ödemenin miktarı üzerinde etkili olacak ve hakim onun gelir ve kazancını dikkate alarak çok düşük bir miktarda da olsa engelli çocuk lehine terekeden ödeme yapılmasına hükmedecektir²⁰⁶.

Engelli çocuğa terekeden yapılacak olan bu ödeme uygun miktarda olmalıdır. Bu miktarın üst sınırını, çocuğun engeline bağlı olarak maruz kaldığı çalışma kabiliyeti kaybı ve eğer mirasbırakan ebeveyn yaşasaydı, çocuğun geçimi için yapacak olduğu katkı teşkil eder²⁰⁷. Bu noktada engelliliğin süresi önem arz etmez. Yine de engellilik halinin belki de yıllar boyunca sürecektir olduğu da gözardı edilmemelidir. Bu husus, örneğin terekenin toplam değeri gibi diğer unsurlarla beraber, yapılacak ödemenin miktarının belirlenmesinde etkili olacaktır²⁰⁸.

Engelli çocuğa terekeden uygun bir miktar ödeme yapılması için onun engellilik halinin başlangıç anının belirleyici olup olmadığı tartışmalıdır. İsviçre hukukunda ileri sürülen bir görüşe göre bu ödeme için çocuğun engellilik halinin o ergin olmadan önce meydana gelmiş olması gerekir²⁰⁹. Kanaatimizce hükümün lafzında bu şarta işaret eden herhangi bir ibarenin veya imanın bulunmaması ve maddenin geniş düzenlemesi karşısında, TMK m. 674/II kapsamında engelli çocuğun kendisine terekeden uygun bir ödeme yapılmasını isteme hakkı, onun engelliliğinin başlangıç anından bağımsız olmalıdır²¹⁰. Önemli ve belirleyici olan mirasbırakan ebeveynin ölümü anında çocuğun engellilik halinin mevcut olmasıdır. Çocuğun ergin olup olmaması da bu açıdan önemli değildir²¹¹. Onun yaşı

²⁰⁴ Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 13.

²⁰⁵ Forni ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 11. Engelli çocuğa düşen miras payı onun ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte ise aynı prensipler geçerlidir. Bkz. Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 14.

²⁰⁶ Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 40. En azından sembolik bir miktara hükmedilmesi gerektiği yönünde bkz. Dural ve Öz (n 193) para 1441.

²⁰⁷ Forni ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 11; Bosshardt, Art. 631 ZGB (n 196) para 6; Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 40; Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 14.

²⁰⁸ Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 14.

²⁰⁹ Forni ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 10.

²¹⁰ İsviçre hukukunda bu yönde ileri sürülen görüşler için bkz. Fankhauser, Art. 631 ZGB (n 193) para 5; Forni ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 10; Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 41.

²¹¹ Forni ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 10; Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 41; Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 14; Bosshardt, Art. 631 ZGB (n 196) para 6; Fankhauser, Art. 631 ZGB (n 193) para 5.

veya engellilik halinin başlangıcı veya niteliği, kendisine ödenecek miktarın tayininde rol oynayacaktır²¹².

Eğitimi devam eden veya engelli çocuğa yapılacak ödeme sermaye veya irat biçiminde olabilir. Taraflar ödemenin ne şekilde yapılacağını kararlaştırabilir. Aksi halde ödemenin türüne, hakim karar verecektir²¹³. Eğitimi devam eden veya engelli çocuğun alacak hakkını, mirasın paylaşılması esnasında ileri sürmesi gerektiği kabul edilmektedir²¹⁴.

SONUÇ

Engellilik kavramının üzerinde uzlaşmış bir tanımı yoktur. Genel olarak, karşılıklı etkileşimdeki çeşitli kısıtlamalar sebebiyle topluma diğer bireylerle eşit olarak katılıma engel olabilecek uzun süreli fiziksel, zihinsel, psikolojik veya duysal bir bozukluktan müzdarip olan kişileri ifade eder. Engellilik sadece tıbbın ilgilendiği bir bozukluğu (dar anlamda engel) ifade etmez, aynı zamanda sosyal boyutu olan çok yönlü bir kavramı ifade eder.

Çocuğun uluslararası sözleşmeler ve Anayasa ile teminat altına alınan eğitim ve bakım hakkını sağlama yükümlülüğü, özel hukuk perspektifinden değerlendirildiğinde Türk Medeni Kanunu ile ana babaya yüklenmiştir. Ana baba TMK m. 340 ile çocuğu yetiştirme ve ona yetenek ve eğilimlerine uygun genel ve mesleki eğitim sağlama yükümlülüğü altındadır. Ana baba aynı zamanda TMK m. 327/I uyarınca çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderleri karşılamakla yükümlüdür. Anılan bu hükümler engelli çocuklar yönünden de geçerlidir.

Ana baba çocuğu olanaklarına göre eğitmeli ve onun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişimini sağlamalı ve korumalıdır. Bu kapsamda ana baba çocuğun yetiştirilmesine özen göstermeli ve özellikle onun temel yaşam becerilerini kazanarak bağımsız bir yetişkin olabilmesini sağlamalıdır. Bu son husus özellikle engelli çocuklar açısından daha büyük bir önem taşımaktadır. Ana baba çocuğa, onun yetenek ve eğilimlerine uygun genel ve mesleki bir eğitim sağlama-lıdır. Bu noktada TMK m. 340/II bu yükümlülüğü düzenlerken özellikle bedensel ve zihinsel engelli çocuklara vurgu yapmıştır. Bu durum, ana babanın engelli çocuklarına karşı eğitim yükümlülüğü altında olduğunu tekrarlamak bakımından değerlidir. Engelli çocuğun eğitimi ile güdülen amaç, onu tamamen bağımsız bir birey haline getirmektense somut koşulları uyarınca ona mümkün olan en iyi ve bağımsız yaşayabileceği bir hayat kalitesi sunan eğitimi sağlamaktır.

²¹² Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 41.

²¹³ Formi ve Piatti, Art. 631 ZGB (n 195) para 12; Escher, Art. 631 ZGB (n 191) para 15; Eitel, Art. 631 ZGB (n 198) para 27. İrat şeklinde ödeme halinde, bu ödemenin belirli zamanda yapılması sağlam ve kesin teminatlara bağlanmalı ve hakim bu hususa özellikle dikkat etmelidir. Bkz. İmre ve Erman (n 199) 535. Alacağın sermaye şeklinde ödenmesi gerektiği yönünde bkz. Çabri (n 192) para 703.

²¹⁴ Çabri (n 192) para 704.



Ana ve baba TMK m. 327/I'e göre çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderleri karşılamalıdır. Ana babanın bu bakım yükümlülüğü kural olarak çocuk ergin oluncaya dek devam eder. Çocuğun engelli olması sebebiyle ihtiyaçlarının daha fazla olması ve bu durumun ana babanın mali araçlarını daha fazla tüketmesini gerektirmesi, bakım yükümlülüğü üzerinde etkili değildir. Ana baba engelli çocuğun ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür ve bu özel gereksinimlerin daha fazla gider yapılmasını gerektirdiğini gerekçe göstererek bakım yükümlülüğünden kaçınmaları mümkün değildir. Bakım yükümlülüğü, çocuğun ileride bağımsız bir birey olmasına hizmet eder. Engelli çocuğun içinde bulunduğu koşullar ve gelişim süreci, onun ileride bağımsız bir birey olabilmesini kuşkuyla hale getirebilir. Fakat bu durum da ana babanın bakım yükümlülüğünü etkilemez. Bununla beraber ana ve baba engelli çocuğun bakımı için sahip olduğu fiziksel, entelektüel ve finansal araçlarını sarf etmişse, yükümlülüğün uygun şekilde yerine getirildiği kabul edilmelidir. Bu noktadan sonra engelli çocuğun ihtiyaçları hala karşılanamamış ise yardım nafakası talep edilebileceği gibi devletin sunduğu imkanlardan da istifade edilebilir.

Ana babanın bakım yükümlülüğü çocuğun ergin olmasıyla beraber sona erer. Bu kural engelli çocuklar için de geçerlidir. Türk Medeni Kanunu'nda, ana babanın ergin engelli çocuğuna karşı bakımla yükümlü olduğunu öngören herhangi bir düzenleme yoktur. Oysa engelli çocuğun ihtiyaçları bu andan sonra da muhtemelen devam edecektir. Bu ihtimalde onun bakım ve geçim giderlerinin karşılanması için Türk Medeni Kanunu'nda iki imkan vardır. Bunlar TMK m. 328/II ile düzenlenen eğitim nafakası ve TMK m. 364 ve devamı hükümlerle düzenlenen yardım nafakasıdır.

Eğitim nafakasına hükmedilebilmesi için ergin engelli çocuğun eğitiminin devam ediyor olması gerekir. Bu eğitim genel kabule göre mesleki eğitimidir. Bununla beraber kanaatimizce engelli çocuklarda bu kapsam daha geniş tutulmalıdır. Onların mesleki kabiliyet kazanmasına hizmet eden diğer ek eğitimler de yükümlülüğün kapsamı dahilinde görülmelidir. Aynı zamanda, Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme ile de güvence altına alınan hayat boyu öğrenme hakkı çerçevesinde, devlet tarafından sağlanan eğitimlerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Ana baba çocuğun bu imkanlardan yararlanmasını temin etmeli ve bu kapsamda gereken giderleri yapmalıdır. Engelli kişinin özel koşulları gerektiriyorsa ana baba ikinci bir mesleki eğitimi de karşılamalı ve eğitim süresinin uzamasına veya eğitimin değiştirilmesine de katlanmalıdır. Eğitim nafakasına hükmedilebilmesi için bu nafakanın ödenmesinin ana babadan beklenebilir olması gerekir. Beklenebilirlik özellikle ana baba ve çocuğun ekonomik koşulları ile kişisel ilişkileri dahilinde değerlendirilir. Bu noktada ana babadan ekonomik açıdan daha büyük bir fedakarlık yapması beklenebilmelidir. Diğer taraftan ana baba ile çocuk arasındaki kişisel ilişkinin kopmasında, çocuğun örneğin zihinsel engelli olması sebebiyle ona atfedilebilecek

kusurlu bir davranışı bulunmuyorsa, nafakaya hükmedilmesinde kişisel ilişkiler nazara alınmamalıdır.

Ergin engelli çocuk eğer eğitimine devam etmiyorsa, TMK m. 328/II'nin tanıdığı eğitim nafakasından istifade edemeyecektir. Bu durumda onun gereksinimlerinin karşılanması TMK m. 364 ve devamı hükümlerle düzenlenen yardım nafakası ile mümkün olacaktır. Engelli çocuk uygun bir mesleki eğitim almış olmasına rağmen gelir getirici bir işte çalışmıyor olabileceği gibi engellilik halinin etkisiyle uygun bir mesleki eğitim alacak durumda da olmayabilir. Bu ihtimallerde şartları var olduğu sürece ana ve baba çocuğa karşı yardım nafakası ödemekle yükümlü olacaktır. Yardım nafakası bakım nafakasına göre hem koşulları hem de kapsamı farklı olan bir nafaka biçimidir. Bu nafakaya hükmedilebilmesi için talepte bulunan kişinin kendisine yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşecek olması gerekir. Nafakanın kapsamı ise kendisine nafaka ödenecek kişinin temel geçim giderleri ile sınırlıdır. Engelli çocuk lehine yardım nafakasına hükmedilirken yoksulluk olgusu ve geçim giderleri, onun içinde bulunduğu duruma göre tayin edilmelidir. Bu kapsamda engelli çocuğun özel gereksinimlerinin daha fazla masrafı gerektirmesi, örneğin çocuğun aldığı tedaviler veya terapiler sebebiyle giderlerinin fazla olması nafakaya hükmedilmesi ve nafaka miktarının tayininde dikkate alınmalıdır. Ayrıca engelli çocuğun gelir getirici bir işte çalışıyor olması, yardım nafakasına hükmedilmesine mani olmamalıdır. Çocuğun engelli olması sebebiyle özel gereksinimlerinin daha fazla masraf yapmayı gerektirmesi, gelirin çocuğa yetmemesi ve yoksulluğa düşecek olması sonucunu doğurabilir.

Nihayet eğitimi devam eden veya engelli çocuk TMK m. 674/II uyarınca terekeden kendisine uygun bir ödemenin yapılmasını isteyebilir. Eğitimine devam eden çocuk engelli olsun veya olmasın bu talepte bulunabileceği gibi eğitimi tamamlamış veya eğitim alamayacak durumda olan engelli çocuk da kendisine terekeden uygun bir ödemenin yapılmasını isteyebilir. Terekeden uygun bir ödeme yapılabilmesi, çocuğun yaşından veya engelinin başlangıç anından bağımsızdır. Kanaatimizce engelli çocuk bir gelire ya da kazanca sahip olsa dahi, düşük miktarda da olsa kendisine uygun bir ödeme yapılmalıdır. Ödeme sermaye veya irat biçiminde olabilir.

Bu çalışmanın amacı ana babanın eğitim ve bakım yükümlülüğünün engelli çocuklardaki görünüm şeklini açıklamak ve özellikle ergin olmasına rağmen özel gereksinimleri ve bakım ya da destek ihtiyacı devam eden engelli çocuklar açısından özel bir hükmün bulunmaması sebebiyle Türk Medeni Kanunu'nda yer alan imkanların engelli çocuklarda nasıl bir çözüm getirdiğini ortaya koymaktır. Engelli çocukların eğitim ve bakımı ile aralarındaki biyolojik bağ sebebiyle yükümlü olan ana babanın bu yükümlülüğünü yerine getirmesi yalnızca onların vicdanına bırakılmamalı, hükümler geniş yorumlanmak suretiyle engelli çocuğun eğitim ve bakım yükümlülüğünün özel hukuk perspektifinden temin edilmesine gayret edilmelidir.

KAYNAKÇA

Aebi-Müller RE ve Tanner D, “Das behinderte Kind im Zivilrecht” Franziska Sprecher ve Patrick Sutter (Hrsg), *Das behinderte Kind im schweizerischen Recht* (Schulthess Juristische Medien AG 2006).

Affolter-Fringeli K ve Vogel U, in Heins Hausheer ve Hans Peter Walter (Hrsg), *BK – Berner Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Die elterliche Sorge/der Kindesschutz, Art. 296-317 ZGB – das Kindesvermögen, Art. 318-327 ZGB, Minderjährige unter Vormundschaft, Art. 327a-327c ZGB* (Stämpfli Verlag AG 2016).

Akıntürk T ve Ateş D, *Aile Hukuku* (25. Baskı, Beta 2024).

Akyüz E, *Çocuk Hukuku – Çocukların Hakları ve Korunması* (9. Baskı, Pegem 2024).

Akcaal M, “Evlilik Birliği İçinde Doğan Çocuklar İçin Koca Tarafından Yapılan Giderlerin Biyolojik Babadan Talebinin Hukuki Dayanağı” (2019) 7(14) Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 433-457.

Altınar Yolcu FZ, “Soybağının Reddi Davasında Biyolojik Baba” (2020) 6(2) İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 249-286.

Ateş D, “İsviçre Hukuku’ndaki Gelişmeler Işığında Ana Babanın Ergin Çocuğun Bakım ve Eğitim Giderlerini Karşılama Yükümlülüğü” (2021) (47) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 179-214.

Aydın R, “Engellilik Araştırmaları ve Değişen Paradigmalar” Başak Baysal, Mustafa Keskin, Hande Heper ve Gizem Arslan (Eds), *Engelli Hakları I-II 2023-2024 Akademik Yılı Konferansları* (On İki Levha Yayıncılık 2025) 1-17.

Baygın C, *Soybağı Hukuku* (On İki Levha Yayıncılık 2010).

Birinci Uzun T, “Eğitime Devam Eden Ergin Çocuğa Ödenen Nafakanın Bazı Yargıtay Kararlarında Yardım Nafakası Olarak Nitelendirilmesi” (2018) 20(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 89-125.

Bosshardt M, in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (Hrsg), *OFK – Orell Füssli Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (4. aktualisierte Auflage, Orell Füssli Verlag 2021).

Breitschmid P, in Ruth Arnet, Peter Breitschmid ve Alexandra Jungo (Hrsg.), *CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht Art. 1-456 ZGB- Partnerschaftsgesetz* (4. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2023).

Camenzind J, “Die Auswirkungen einer Behinderung auf die Unterhaltspflicht der Eltern” (9. April 2018) Jusletter.

Çabri S, *Miras Hukuku Şerhi (TMK m. 640-682) C. III* (On İki Levha 2020).

Çakırca Sİ, “Kardeşler Arasında Nafaka Yükümlülüğü” (2015) 15(1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 65-102.

Çilenti Konuralp A, “Türk-İsviçre Hukukunda Yardım Nafakası Yükümlülüğünün Hakkaniyete Aykırılık Nedeniyle Azaltılması veya Kaldırılması” (2020) 22(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1021-1051.

Dural M, Öğüz T ve Gümüş MA, *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku* (Gözden Geçirilmiş 19. Bası, Filiz Kitabevi 2024).

Dural M ve Öz T, *Türk Özel Hukuku (Cilt IV), Miras Hukuku* (19. Baskı, Filiz Kitabevi 2023).

Eitel P, in, Heinz Hausheer (Hrsg.), *BK – Berner Kommentar Band/Nr. III/2/3, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Erbrecht, Der Erbgang, Die Ausgleichung, Art. 626-632 ZGB* (Stämpfli Verlag AG 2004).

Erdem M ve Makaracı Başak A, *Aile Hukuku* (2. Baskı, Seçkin 2024).

Erlüle F, “Engelli Bireylerin Vesayet Altına Alınması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” Başak Baysal, Mustafa Keskin, Hande Heper ve Gizem Arslan (Eds), *Engelli Hakları I-II 2023-2024 Akademik Yılı Konferansları* (On İki Levha Yayıncılık 2025) 89-111.

Ertuş Ş, “Yeni Medeni Kanunumuzda Velinin Çocuk Malları Üzerindeki Tasarruf Yetkisi” (2007) 9(Özel Sayı) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 391-398.

Escher A, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Erbrecht, Zweite Abteilung: Der Erbgang (Art. 537-640)* (3. Auflage, Schulthess & Co AG Zürich 1960).

Fankhauser R, in Ruth Arnet, Peter Breitschmid ve Alexandra Jungo (Hrsg.), *CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Erbrecht Art. 457-640 ZGB*, (4. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2023).

Forni R ve Piatti G, in Thomas Geiser ve Stephan Wolf (Hrsg.), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch II, (Art. 457-977 ZGB, Art. 1-61 SchlT ZGB)* (6. Auflage, Helbing Lichten hahn Verlag 2019).

Fountoulakis C ve Breitschmid P, in Thomas Geiser und Christiana Fountoulakis (Hrsg.), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I, Art. 1-450 ZGB* (6. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag 2018).

Gmünder E, in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (Hrsg.), *OFK – Orell Füssli Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch* (4. aktualisierte Auflage, Orell Füssli Verlag 2021).



Guttermann AS, “Definitions and Models of Disability” (2023) SSRN 1-14

Gülen Erdoğan İ, “Kanuni Babanın Evlilik Birliği İçinde Doğan Çocuk İçin Yaptığı Masrafları Biyolojik Babadan İsteme Hakkı ve Kapsamı” (2024) 28(4) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239-270.

Hartmann S, in Ruth Arnet, Peter Breitschmid ve Alexandra Jungo (Hrsg.), *CHK – Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht, Art. 1-456 ZGB – Partnerschaftsgesetz* (4. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2023).

Hegnauer C, in Heinz Hausheer (Hrsg.), *BK - Berner Kommentar Band/Nr. II/2/2/1, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Familienrecht, Die Verwandtschaft, Die Wirkungen des Kindesverhältnisses, Die Gemeinschaft der Eltern und Kinder, Kommentar zu Art. 270- 275 (mit Supplement); Die Unterhaltspflicht der Eltern, Kommentar zu Art. 276-295 ZGB* (Stämpfli Verlag AG 1997).

İmre Z ve Erman H, *Miras Hukuku* (17. Basım, Der Yayınları 2024).

İnan AN, Ertaş Ş ve Albaş H, *Türk Medeni Hukuku - Miras Hukuku* (12. Baskı, Seçkin 2024).

Kaplan D, “The Definition of Disability: Perspective of the Disability Community” (2000) (3) J. Health Care R. & Pol’y 352-365.

Karacan Çetin H, “Aile Topluluğu” Özlem Tüzüner ve Metin İkizler (Eds), *Medeni Hukuk – II (Aile Hukuku)* (Adalet 2023).

Keskin D, “Ergin Kısıtlı Üzerinde Velayet Hakkı (Uzatılmış Velayet) (2014) 9(2) Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 27-60.

Kılıçoğlu A, *Aile Hukuku* (8. Baskı, Turhan Kitabevi 2025).

Maranta L, in Jolanta Kren Kostkiewicz, Stephan Wolf, Marc Amstutz ve Roland Fankhauser (Hrsg.), *ZGB Art. 302, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, OFK-Orell Füssli Kommentar* (4. aktualisierte Auflage, Orell Füssli Verlag AG 2021).

Meşe İ, “Engelliliği Açıklayan Sosyal Model Nedir?” (2014) (33) Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 79-92.

Oliver M ve Barnes C, *Disabled People and Social Policy: From Exclusion to Inclusion* (Addison Wesley Longman Limited 1998).

Özdemir H ve Ruhi AC, *Çocuk Hukuku* (On İki Levha 2019).

Özdemir H, “Yargıtay Kararları Işığında Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakası” (2014) 9(100) Terazi Hukuk Dergisi 65-78.

Özdemir H, “Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması” (2013) 17(3) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 81-106.

Öztañ B, *Aile Hukuku* (Yetkin 2015).

Schwenzer I ve Cottier M, in Thomas Geiser ve Christiana Fountoulakis (Hrsg), *Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch I, Art. 1-450 ZGB* (6. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag 2018).

Serozan R, *Çocuk Hukuku* (2. Baskı, Vedat 2005).

Sonat KA, “Ana Babanın Eğitimi Devam Eden Ergin Çocuğa Karşı Nafaka Yükümlülüğü (2013) 19(1) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 235-292.

Türkmen A, “Eğitim Nafakası (TMK m. 328/II), Education Alimony” 8(Özel Sayı) Yaşar Üniversitesi E-Dergisi 2707-2764.

Uzun Kazmacı Ö, “Anne ve Babanın Çocuğa Karşı Bakım Yükümlülüğü” Şebnem Akipek Öcal (Ed), *Medeni Kanunu'nun ve Borçlar Kanunu'nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu, 1926'dan Günümüze Türk İsviçre Medeni Hukuku, C. I* (Yetkin 2017) s. 701-712.

Uzun Kazmacı Ö, “Nafaka” Şebnem Akipek Öcal ve Hayrunnisa Özdemir (Eds), *Aile Hukuku* (Seçkin 2024).

Ünlü S, Bağcıvan A ve Kara B, “Geçmişten Günümüze Türk Kültüründe Engelli Anlamlandırmaları” (2022) 6(1) Milli Kültür Araştırmaları Dergisi 96-130.

Yılmaz S, *Medeni Hukuk C. III Aile Hukuku* (Yetkin 2023).

Yünlü S, “Soybağının Hükümleri, Genel Hükümler ve Velayet” Özlem Tüzüner ve Metin İkizler (Eds), *Medeni Hukuk – II (Aile Hukuku)* (Adalet 2023).

Elektronik Kaynaklar

<<https://resmigazete.gov.tr/>>

<https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1>

<https://www.lexpera.com.tr/ayrintilar/gerekce?_ReturnUrl=/resmi-gazete/metin/kanun-ve-kanun-hukunde-kararnamelerde-yer-alan-engelli-bireylere-yonelik-ibarelerin-degistirilmesi-3/gerekce?MajorVersion=1>

<<https://www.mevzuat.gov.tr/>>

<<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>>

<<https://sozluk.gov.tr/>>

<<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42407/9241545429.pdf?sequence=>>>

Ana Babanın Engelli Çocuğa Karşı Eğitim ve Bakım Yükümlülüğü:
Türk Medeni Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Bir İnceleme
Dr. Öğretim Üyesi Esmâ KIRAÇ ADIR

|||||||

<<https://www.swisslex.ch/>>

< <https://dergipark.org.tr>>

<<https://legalbank.net/>>

<<https://www.lexpera.com.tr>>